

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie a filozofie

Martin Šulc

Cesta do Betléma
**Spiritualita adventu a vánočního období
v básnickém díle Bohuslava Reynka**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. ThLic. Karel Sládek Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 22. 4. 2020

.....
Martin Šulc

Bibliografická citace

ŠULC, Martin. *Spiritualita adventu a vánočního období v básnickém díle Bohuslava Reynka [rukopis]*: bakalářská práce. Vedoucí práce: doc. RNDr. ThLic. Karel Sládek Ph.D. Praha, 2020. 50 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá zkoumáním spirituální reflexe adventu a vánočního období v básnickém literárním díle, ale i v životě básníka a malíře Bohuslava Reynka. Cílem práce je hlubší poznání dané problematiky a proniknutí do spirituality adventu i vánočního období skrze osobu a básnické dílo Bohuslava Reynka, a to na základě římskokatolického křesťanského předporozumění. Jako hlavní nástroj je použita dostupná literatura zabývající se danou problematikou.

Klíčová slova

Bohuslav Reynek, spiritualita, advent, vánoční období, Vánoce, poezie

Abstract

The bachelor thesis deals with exploring the spiritual reflection of advent and the Christmas period in the poetic literary work, but also in the life of the poet and painter Bohuslav Reynek. The aim of the thesis is to gain a deeper understanding of the issue and to penetrate the spirituality of advent and Christmas through the person and poetic work of Bohuslav Reynek, based on the Roman Catholic Christian pre-understanding. The main tool is the available literature dealing with the issue.

Keywords

Bohuslav Reynek, spirituality, advent, Christmas period, Christmas, poetry

Počet znaků (včetně mezer): 81 084

Poděkování

Jaroslavu Medovi a Jiřímu Šerých, kteří nás v nedávné době předešli do Nebeského Jeruzaléma, kde jak pevně věřím společně s Bohuslavem Reynkem hledí bez ustání na Boží slávu.

Obsah

Předmluva	7
Úvod.....	9
1. Bohuslav Reynek.....	11
1.1. Život.....	11
1.2. Básnické dílo.....	11
1.3. Osobní spiritualita.....	12
1.3.1. Spiritualita člověka Bohuslava Reynka.....	12
1.3.2. Advent a vánoční období v životě Bohuslava Reynka.....	13
2. Spiritualita adventu a vánočního období.....	17
2.1. Spiritualita a její vnímání.....	17
2.2. Křesťanská spiritualita a její definice	18
2.3. Advent a vánoční okruh v liturgickém roku římskokatolické církve	19
2.3.1. Advent: historie a současnost	19
2.3.2. Vánoční okruh: historie a současnost.....	20
3. Interpretace textů	22
3.1. Básně adventní	22
3.1.1. Báseň <i>Advent</i> ze sbírky <i>Setba samot</i>	22
3.1.2. Báseň <i>Rorate...</i> ze sbírky <i>Setba samot</i>	23
3.1.3. Báseň <i>Tajemná neděle</i> ze sbírky <i>Sníh na zápraží</i>	24
3.1.4. Báseň <i>Advent</i> ze sbírky <i>Rybí šupiny</i>	25
3.1.5. Báseň <i>Cestou v adventě</i> ze sbírky <i>Pietà</i>	26
3.1.6. Báseň <i>Advent u nás</i> ze sbírky <i>Sníh na zápraží</i>	27
3.1.7. Báseň <i>Sen</i> ze sbírky <i>Rybí šupiny</i>	28
3.1.8. Báseň <i>Mana</i> ze sbírky <i>Mráz v okně</i>	29
3.2. Stručná charakteristika adventní tvorby.....	30
3.3. Básně vánoční	31
3.3.1. Báseň <i>Štědrý den</i> ze sbírky <i>Sníh na zápraží</i>	31
3.3.2. Báseň <i>Cesta do Betléma</i> ze sbírky <i>Smutek Země</i>	31
3.3.3. Báseň <i>Mráz v okně</i> ze sbírky <i>Mráz v okně</i>	33
3.3.4. Báseň <i>Koleda</i> ze sbírky <i>Žízň</i>	34
3.3.5. Báseň <i>Klanění svatých tří Králů</i> ze sbírky <i>Rybí šupiny</i>	35
3.3.6. Báseň <i>Útěk do Egypta</i> ze sbírky <i>Pietà</i>	36
3.3.7. Báseň <i>Kříž</i> ze sbírky <i>Mráz v okně</i>	37
3.4. Stručná charakteristika vánoční tvorby.....	37
4. Možnosti použití interpretované poezie v praxi	39
4.1. Adventní duchovní obnova	39
4.2. Katecheze a náboženská výchova	39
4.2.1. Katecheze dospělých	39
4.2.2. Katecheze mládeže	40
4.2.3. Metodika užití básní v katechezi	41
4.2.4. Náboženská výchova	42
Závěr	45

Seznam použitých zkratk.....	47
Seznam použité literatury	48
Primární literatura.....	48
Sekundární literatura.....	48
Dokumenty magisteria.....	49
Články v odborných časopisech	49
Seznam příloh.....	50

Předmluva

Dne 28. září roku 2020 tomu bude již čtyřicet devět let, co ve svém rodném Petrkově završil svůj požehnaný život český křesťanský a bytostně katolický básník, malíř a grafik Bohuslav Reynek. V tomto čase před padesátiletým výročím jeho smrti bych rád mimo jiné i touto prací připomněl jeho velikost, která často nebývá úplně doceňována, ale zároveň, jak doufám, nebude nikdy ani úplně zapomenuta. K tomu mě vede nejen dlouholetá láska k jeho básnickému a grafickému dílu, ale i úcta k němu samotnému jako k člověku do určité míry přísně prožívané katolické víry a nezkažené spirituality osoby chápající nejen samu sebe, ale i vše okolo ní především jako součást Božího stvoření.

Úvod

Cílem této práce je hlubší proniknutí do básnické literární tvorby Bohuslava Reynka, a to z hlediska spirituality adventu a vánočního období jakožto jedinečných částí liturgického roku katolické církve plných naděje a očekávání. Toto pronikání je vedeno s důrazem na spiritualitu tohoto času tak, jak ji chápe, rozumí a věří nejen katolická církev, ale jak ji chápal a věřil i Bohuslav Reynek sám, jako člověk hluboce prostoupený ryzí vírou. Toto téma je tedy reflektováno nejen v básnickém díle Bohuslava Reynka, ale i v jeho životě tak, jak ho on sám dennodenně prožíval a pociťoval v dynamice této vlastní osobní víry. Výsledkem by potom mělo být podrobnější popsání a uspořádání této tematiky, ze které by mělo pramenit konkrétnější poznání básnického díla Bohuslava Reynka pohledem právě tohoto specifického období liturgického roku, které bylo záměrně zvoleno pro své poselství naděje i čas láskyplného a toužebného očekávání příchodu našeho Spasitele a Pána Ježíše Krista.

Konkrétní poznání potom bude v další části práce konfrontováno s otázkami možností jeho použití v pastoraci, na akcích, jako je adventní duchovní obnova, nebo i jeho případné použití v katechezi během adventu.

Jako metodiku práce jsem zvolil postup, při němž jsou jednotlivé části liturgického roku v podobě adventu a vánočního období deduktivním přístupem interpretovány a reflektovány za pomoci jednotlivých pravd římskokatolické církve, které jsou aplikovány na konkrétní básně a verše z básnického díla Bohuslava Reynka.

V současnosti existuje několik publikací zabývajících se ať už přímo, nebo nepřímo osobou a životem Bohuslava Reynka, přičemž se jedná o monografie, životopisy, vzpomínkové knihy a rozhovory. Vzniklo i několik studentských prací, které se v určité míře dotkly jeho poezie. Tato práce je však první, která se tímto způsobem zabývá konkrétní poezií tohoto autora, a to pohledem adventu a vánočního období s důrazem na spiritualitu tohoto času.

Samotný text práce je veden v souladu s tematickou myšlenkou nejdříve od důkladnějšího představení samotné osoby básníka, malíře a grafika, následované podrobným rozбором pojmu křesťanské spirituality a významu adventu i vánočního období v jeho životě i liturgickém roku církve. V další a hlavní části textu pak následuje interpretace básní zabývajících se tematicky adventem a vánočním obdobím pojata chronologicky od počátku doby adventní, to vše s ohledem na kontexty v daných

básních. Na konkrétní verše z těchto básní je postupem práce systematicky aplikováno učení římskokatolické církve s důrazem vedeným právě na spiritualitu daného období liturgického roku, jejího prožívání, směřování a její praxe.

1. Bohuslav Reynek

Stručné představení životního příběhu Bohuslava Reynka a ucelený náhled na jeho básnickou tvorbu během celého tvůrčího období.

1.1. Život

Bohuslav Reynek se narodil 31. května 1892 v Petrkově u Havlíčkova Brodu. Vystudoval tzv. reálnou školu v Jihlavě, což byl druh střední školy zaměřený především na živé jazyky a přírodní vědy.¹ Poté se zapsal na Vysokou školu technickou v Praze, ovšem především z vůle svého otce, který chtěl, aby se Bohuslav stal lesním inženýrem.² Brzy však toto studium pro nechuť opustil a vrátil se zpět na Vysočinu k tímto zklamaným rodičům.³ Od mládí projevoval zájem o umění, a to jak grafické, tak básnické, obojímu se výrazněji věnoval přibližně od roku 1912⁴, a to především zpět v Petrkově, kde se rodina opět usadila a kde on sám až na určité (někdy vynucené) přestávky prožil naprostou většinu svého života. Od roku 1914 spolupracoval na vydavatelské činnosti s Josefem Florianem.⁵ Roku 1926 se oženil s francouzskou básnířkou Suzanne Renaud, s níž měl dva syny, Daniela a Jiřího. Během svého života se mimo jiné věnoval také práci překladatelské a v menší míře i nakladatelské. Zemřel 28. září 1971 v Petrkově, je pohřben spolu se svou manželkou na farním hřbitově v sousedním Svatém Kříži.

1.2. Básnické dílo

Básnické dílo Bohuslava Reynka je velmi obsáhlé; rané verše, které se staly součástí jeho první ucelené sbírky *Žízně*, napsal již roku 1912. Tato první sbírka vyšla až v roce 1921, mezitím publikoval své básně v časopise *Moderní revue*. V roce 1922 vyšla druhá sbírka s názvem *Rybí šupiny*. Tato sbírka je co do obsahu specifická, neboť obsahuje básně ve formě prózy. Sbírka třetí se jménem *Smutek země* a podtitulem *Básně* byla vydána v roce 1924 a rozdělena byla na tři části s jednotlivými názvy *Květná neděle*, *Smutek země* a *Tichá chvíle*. V roce 1924 taktéž vyšla i sbírka *Had na sněhu*. Pátá

¹ Srov. HALASOVÁ, Dagmar. *Bohuslav Reynek*. Brno: Petrov, 1992, s. 11.

² REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2012s. 26.

³ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 27.

⁴ Srov. HALASOVÁ, Dagmar. *Bohuslav Reynek*, s. 11.

⁵ REYNEK, Bohuslav. *Básnické spisy*. 2. vydání. Zlín: Petrkov, Archa, 2009, s. 696.

Reynkova sbírka s názvem *Rty a zuby* pak spatřila světlo světa roku 1925. Poté následovala jedenáctiletá pauza, která však nebyla pauzou tvůrčí, jak dokazuje dopis Bohuslava Reynka vydavateli Vlastimilu Vokolkovi,⁶ ze kterého vyplývá, že básně měl pohromadě již koncem roku 1928, ale přesto tato sbírka oficiálně vyšla až roku 1936 pod názvem *Setba samot.* Čtyři roky poté v roce 1940 byla vydána sbírka *Pietà*, po které následovala první poválečná sbírka *Podzimní motýli* z roku 1946. Další sbírky vyšly až v roce 1969 a byly pojmenovány *Sníh na zápraží* (básně z období let 1945–1950) a *Mráz v okně* (básně z období let 1950–1955). Posledním Reynkovým básnickým dílem je sbírka s názvem *Odlet vlaštovek*, jejíž koncept byl hotov patrně v létě roku 1971.⁷ Tiskem však tato sbírka vyšla až v roce 1980, tedy devět let po jeho smrti. Do básníkovy díla je nutno zahrnout i básně knižně nevydané, jejichž počet ovšem není velký.

1.3. Osobní spiritualita

Pohled na osobu autora ve smyslu jeho bytostní spirituality i jeho život ve vztazích a propojení této skutečnosti s adventem a vánočním obdobím.

1.3.1. Spiritualita člověka Bohuslava Reynka

Osobní spiritualita Bohuslava Reynka je neoddělitelně spjata s realitou místa jeho narození. Obec Petrkov, kde se 31. května roku 1892 narodil, leží nedaleko Havlíčkova (tehdy Německého) Brodu v dnešním kraji Vysočina. A je to právě ona drsnost, hrubost a prostota ryzího venkova, která hluboce ovlivnila jeho křehkou osobnostní spiritualitu, jež nechal proniknout do svých mnohých básnických i grafických děl. Městské prostředí, ve kterém z donucení trávil svá studia, mu nikdy nepřirostlo k srdci a byl tak velmi rád, když se v roce 1912 definitivně vrátil do Petrkova, kde s přestávkami strávil zbytek svého života.

Svým vztahem k přírodě a zvířatům byl známý. Mnohé se lze dočíst ve vzpomínkách jeho synů, například jak měl Bohuslav rád, když s nimi na koupání k rybníku šla nějaká koza nebo samostatnou kapitolou byl pak jeho vztah k ovčím, které několikrát chovali ve stavení. Mnohý čas potom trávil v zahradním altánu, oddělen od ruchu stavení, kde pobýval ve společnosti ptáků, hmyzu, myši a jiné zvířeny. Z toho všeho lze odvodit,

⁶ ŠERÝCH, Jiří – MED, Jaroslav. *Bohuslav Reynek: Korespondence*. Praha: Karolinum, 2012, s. 471.

⁷ REYNEK, Bohuslav. *Básnické spisy*, s. 673.

jak velmi citlivě vnímal celé stvoření okolo sebe coby výsostný dar Boží, kterého si nekonečně vážil a choval se k němu s úctou, ba dokonce s jakousi něhou a láskou. Každý strom, kus půdy, každý živý tvor byl pro Bohuslava Reynka odrazem Boží tváře a Jeho tvůrčího konání.

Modlil se vždy ráno a večer, velice přísně dodržoval příkázání a co se týče praxe, byl rigorózní.⁸ Specifické bylo i jeho prožívání mše svaté. Neměl rád dopolední mše za účasti měšťanstva, a tak po většinu roku chodil sám pěšky do Brodu na ranní mši v šest hodin. Měl rád, když mše ubíhala bez zbytečných průtahů, aby mohl čistě a bez vyrušení vstřebávat dary Ducha svatého a svátost eucharistie.⁹

Z dochovaných dopisů vyměněných s Josefem Florianem také vyplývá, že obzvláště v mládí měl Bohuslav intenzivní vztah k mystickým katolickým autorkám bl. Anně Kateřině Emmerichové a sv. Terezii z Ávily: „Svatá Terezie velmi mne táhne, ač jsem máloco ještě četl. A zvláště Castillo interior mi nedává pokoje.“¹⁰ Přitom zvláště v díle A. K. Emmerichové lze vyzorovat opravdu silnou spirituální rovinu, kterou Bohuslav citlivě vnímal: „Čtu Emmerichové Život. Jest jako kartuziánský elixír těm koňům v búrské válce.“¹¹ To vše vypovídá o tom, že život Bohuslava Reynka byl prodchnut Duchem svatým, Jím doprovázen a k Němu vztažen a jeho osobnostní spiritualita byla čistá, intenzivní a bytostně vztažená k Bohu a stvoření. Vůbec nejlépe o tomto nakonec svědčí jeho díla, přičemž se stačí zadívat na některé jeho grafiky nebo si přečíst několik veršů z jeho sbírek, aby člověk pochopil, že Duch svatý v Petrkově častokrát musel téměř „mlátit dveřmi a okenními tabulemi, jaký tam byl průvan“.

1.3.2. Advent a vánoční období v životě Bohuslava Reynka

O tom, že Bohuslav Reynek měl velmi intenzivní a speciální vztah k uvedeným obdobím liturgického roku nemůže být pochyb, byť byl takovým typem člověka, který prožíval tyto události spíše vnitřně s ohledem na jeho prostou venkovskou, ale přesto ryzí spiritualitu. Co se týká hlubšího vhledu a poznání o tom, jak zmíněná období působila v jeho životě, lze se soustředit na dva prameny. Prvním je jeho vlastní tvorba (v této práci s důrazem na básnické dílo), která je hojně reflektuje, a druhým dostupná

⁸ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 124.

⁹ *Ibid.*, s. 126.

¹⁰ ŠERÝCH, Jiří – MED, Jaroslav. *Bohuslav Reynek: Korespondence*, s. 84.

¹¹ *Ibid.*

literatura, z níž lze, ať už z dopisů nebo vzpomínek rodiny, odečíst mnohé o tom, co se v těchto obdobích v životě Bohuslava Reynka odehrávalo i jak advent a vánoční svátky on sám vnímal a prožíval.

Ať už se jedná o sbírky rané, nebo pozdní, Bohuslav Reynek uměl vždy ve svých básních mistrně reflektovat všechna roční období, která naléhavě rezonovala v síle jeho veršů. Ze všech nejvíce však na čtenáře dolehnou verše, v nichž se odráží podzim a zima. Jako by snad sám mistr měl v tomto období roku zvláštní zalíbení, táhne se celým jeho básnickým dílem motiv podzimu a zimy s jakousi neurčitou, ale přesto velmi intenzivní naléhavostí a hned první sbírka *Žízně* je v tomto ohledu zcela reprezentativním dílem. Ruku v ruce s básnickou reflexí zimy a podzimu, jako čistě ročních období v přírodě, se však s naléhavostí ještě větší ve sbírkách důrazně odkrývá i něco pro nás křesťany mnohem důležitějšího, totiž motivy naděje a radostného očekávání narození našeho Pána Ježíše Krista. Není sbírka, ve které by Bohuslav Reynek nevěnoval byť jen pár veršů dění v adventu nebo vánočních svátcích, čímž se pro mnohé stal básníkem především výsostně zaměřeným na tato období. Spirituální uchopení tohoto období vycházelo jistě z intenzivní četby misálu a Písma svatého, které, jak je známo, praktikoval denně.¹² A tak básník vystavěl na základech vnímání podzimu a zimy coby čistě přírodních jevů i něco mnohem naléhavějšího, a to neutuchající naději na příchod spásy s tímto obdobím spojenou, kterou doslova vdechnul mnohým svým veršům, ať už pod vlivem četby Písma a misálu, nebo pod vlivem navštěvování posvátné liturgie.

U toho, kdo žije s církví, probouzejí rorátní zvony a adventní písně v srdci svatou touhu. A komu je otevřena studna posvátné liturgie, u toho buší na dveře den co den velký prorok vtělení svými mocnými napomenutími a zaslíbeními: „Rosu dejte, nebesa, shůry a oblakové dštěte spravedlivého! Blízko jest Pán všem, kdo jej vzývají... Přijď, Pane, a neprodlévej! – Jásej mocně, dcero jeruzalémská, hle, Král tvůj přichází k tobě, Svatý a Spasitel.“¹³

Jaksi silněji než jiná období v liturgickém roku odrážely se ve verších Bohuslava Reynka zrovna ony nadějeplné a v očekáváních prodlené chvíle adventu a Vánoc. Vše

¹² REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 130.

¹³ STEINOVÁ, Edita. *Vánoční tajemství*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2017, s. 14.

jakoby bylo plodem především mistrovny povahy, ve které se zrcadlila jak prostá až plachá a skromná duše umělce z venkova, tak jeho bytostně věřící a spirituálně zaměřená katolická identita, ve které kladl důraz především na lásku ke všemu Božímu stvoření, které intenzivně vnímal všude okolo sebe. Výsledkem potom bylo velmi spirituální prožívání adventu a vánočních svátků, coby chvil očekávání narození Spasitele, spojeného s nekonečnou nadějí a láskou, které se zásadním způsobem projevilo v podstatě ve všech jeho básnických sbírkách a doprovázelo jej po celý život, a to i v časech velmi těžkých.

Prožívání adventu a vánočních svátků bylo u Bohuslava Reynka velmi intenzivní, avšak vzhledem ke své povaze je prožíval více niterným způsobem, usebraně a v liturgii, což se projevovalo i v letech pobytu ve francouzském Grenoblu.¹⁴ Ve Francii pobýval se svojí ženou Suzanne Renaud pravidelně, přičemž o nejdelší časový úsek se jednalo v době, kdy se jim narodili oba jejich synové, Daniel a Jiří. Francouzské pojetí Vánoc bylo trochu odlišné od tehdejšího československého a je tedy pochopitelné, že Vánoce v Grenoblu byly především v režii Suzanne Renaud. Ke štědrovečerní večeři se nepodával kapr, ale v případě rodiny Reynkových to byl tradiční čokoládový závin ve tvaru polena: „Zákusek ve formě polena (*bûche de Noël*) vznikl z nápadu pařížských cukrářů kolem roku 1870 a reprezentuje dnes typický francouzský vánoční dezert, oblíbený i v jiných zemích.“¹⁵ Poté se čekalo na půlnoční bohoslužbu a teprve po ní se doma rozbalovaly dárky z ponožek pověšených na krbové římse.¹⁶ Co však měly tehdejší tuzemské a francouzské Vánoce společné, byla tradice jesliček s figurkami svatých neboli betlémů. Tradice vánočního stromu byla tehdy velmi mladá, navíc v katolické tradici se kladl důraz na betlém, zatímco vánoční strom byl v počátcích odmítán jako tradice protestantská; definitivní cestu do domácností si přitom vánoční strom našel postupem od měšťanských rodin až po ty dělnické teprve na přelomu 19. a 20. století.¹⁷

Vánoce v Československu, kde rodina trávila většinu času, byly sice pod vlivem Suzanne Renaud mírně pofrancouzštěny, a tak kromě kapra se na tabuli objevoval vždy

¹⁴ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 83.

¹⁵ VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 214.

¹⁶ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 83.

¹⁷ Srov. VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 247.

i oblíbený dezert ve tvaru polena, ale jinak se již jednalo o typicky československé Vánoce, které si Suzanne velmi oblíbila.

Suzanne zpívala české koledy, milovala zdobení stromku a po několika nezdarech se naučila péct i vánočku (příznačně poprvé slavila úspěch s tou, které byla v receptu pojmenována „Zuzančina sváteční vánočka“). Na vánoční svátky konala až obřadné přípravy, vše bylo naklizeno, na stolech prostřeny vzácné plasticky vyšívané ubrusy, nechybělo sladké pečivo a ořechy.¹⁸

Tradice betlémů byla v rodině silnější a jistě živější než nový zvyk vánočního stromu, který byl dlouho vnímán jako zvyk nedostupný pro chudé a sám Bohuslav Reynek ho tak jistě vnímal.¹⁹ Jak bude později vidět, i v jeho básnickém díle se motiv jesliček objevuje poměrně často a je zde znát, že autor měl k betlémům a znázorněním Spasitele v jesličkách zvláštní vztah, který zjevně vznikl právě usebraným prožíváním Vánoc v liturgii a kontemplaci narození Krista.

Samotná tradice zobrazování a připomínání si betlémských jeslí je velmi stará a patří k tradici ryze katolické, o čemž svědčí, že již od třetího století se jeskyně Narození Páně v Betlémě stala poutním místem. Jistým přelomem se pak stal Štědrý večer roku 1223, kdy sv. František z Assisi ve vsi Greccio v Umbrii zřídil jesličky: „Světec tam zřídil jesličky – korýtko se senem, k němuž postavil volka a osla. Lidé se k nim hrnuli za všech stran, František kázal o Dítěti z Betléma.“²⁰ Zobrazování narození Krista se tak v průběhu času dostalo z malířských pláten také do trojrozměrných provedení, zprvu v kostelech a posléze od 16. století i jinde: „Nový směr vývoje udali jezuité, kteří objevili v jesličkách působivý prostředek v úsilí o obnovu katolicismu.“²¹ Tak se nakonec dostala tradice jesliček a betlémů do každé katolické domácnosti v Evropě, kde zakořenila jako trvalý vánoční zvyk. Tato tradice měla u Bohuslava Reynka bezpochyby silný vliv na prožívání Vánoc, ale také na jeho tvorbu.

¹⁸ TUČKOVÁ, Lucie. *Suzanne Renaud*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2013, s. 115.

¹⁹ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 83.

²⁰ Srov. VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 311.

²¹ VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 320.

2. Spiritualita adventu a vánočního období

Pojednání o spiritualitě daných období postupem od obecného pohledu, přes specificky křesťanské užití pojmu po historické skutečnosti, a to v kontextech života i tvorby Bohuslava Reynka.

2.1. Spiritualita a její vnímání

Tato práce není primárně o těžkostech týkajících se definování pojmu spirituality, pro lepší orientaci v dalším textu je však vhodné si krátce tuto problematiku připomenout, a to i vzhledem k nutnosti jejího uchopení směrem k osobě i básnickému dílu Bohuslava Reynka.

Vnímání spirituality je v dnešní době velmi rozmělněno a roztaženo do neurčitých rovin. Na vině je v současnosti velké nadužívání tohoto pojmu pro skutečnosti, se kterými by ještě i v nedávné minulosti nikdo tento pojem nespojoval: „Je to dáno především skutečností, že slovo ‚spiritualita‘ se stalo v poslední době natolik módním, že označuje i skutečnosti, které dřívějším generacím ani nenapadlo dávat s ní do souvislosti.“²² Toto dění způsobuje, že jednoznačnost určení významu slova „spiritualita“ je v dnešní době velmi složitá. Základní sémantické užití pojmu „spiritualita“ vychází s jistotou z latinského slova *spiritus*, které je zase odvozeno od slovesa *spirare*, což znamená dýchat.²³ Odtud pramení naše již dnes v hovoru běžné užití významu „dech“ nebo „duch“ ve spojení s pojmem spirituality. Toto užití má však v dnešní době polysémantický dosah související s konkrétním používáním termínu.²⁴

V této práci se však užití termínu spiritualita soustředí pouze směrem k osobě autora, jeho básnickému dílu, nebo případně danému období liturgického roku, a to vždy pouze v jeho křesťanském smyslu užití. Jedná se tedy především o působení Ducha svatého v životě Bohuslava Reynka, které se následně promítlo do jeho díla, v tomto případě skrze specifickou část liturgického roku církve.

²² DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 904.

²³ Srov. DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullio. *Slovník spirituality*, s. 904.

²⁴ Ibid.

2.2. Křesťanská spiritualita a její definice

Křesťanské uchopení pojmu „spiritualita“ je zásadním způsobem spojeno s osobou Ducha svatého a jen k němu musí být a je absolutně vztaženo: „A to je právě toto chápání, jež je z teologického hlediska jediné správné při užívání pojmu ‚spiritualita‘.“²⁵ Důležitým faktem pro správné pochopení tohoto pojmu v ryze křesťanském užití je to, že primárním činitelem je osoba Ducha svatého, která jako první působí v nás a to, co vnímáme my jako spiritualitu nebo duchovní život, je naší vlastní odpovědí na prvotní Boží iniciativu v nás samotných, která se děje prostřednictvím Ducha svatého a je sama umožňována milostí.

Samotná definice spirituality potom není jednoduchá a tímto tématem se široce zabývala i spirituální teologie, jež však sama je poměrně mladou teologickou disciplínou.²⁶ Existuje značné množství definic, ve kterých se odráží různorodost teologických i filozofických škol a tendencí při směřování k uchopení tohoto pojmu. Vhodnou definici, jež asi nejvíce odpovídá shodným názorům, které se v této oblasti teologie vyskytly, nabízí kniha *Slovník spirituality*:

Když shrneme výsledky jednotlivých pokusů a necháme se inspirovat zvláště jednou definicí G. Moiolioho, lze dospět k následující formulaci: Spiritualita je životní syntéza celého Kristova tajemství vytvořená pod vlivem Ducha svatého tak, že uspořádává jeho jednotlivé prvky kolem konkrétního stavebního principu, jenž pak charakterizuje jeho celkový projev.²⁷

V návaznosti i na tuto definici bude nadále v této práci zaměřen pohled právě na úlohu Ducha svatého v určené části liturgického roku, tedy adventu a vánočním okruhu, ve spojitosti s básnickým dílem Bohuslava Reynka, čili s básněmi k tomuto období napsanými a zaměřenými. Pozornost bude soustředěna i na samotnou osobu básníka a úlohu Ducha svatého v jeho životě, případně jeho konání jako odpovědi na tuto Boží iniciativu ve vztahu k adventu a vánočnímu období.

²⁵ DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*, s. 905.

²⁶ Srov. DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*, s. 906.

²⁷ DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*, s. 906.

2.3. Advent a vánoční okruh v liturgickém roku římskokatolické církve

2.3.1. Advent: historie a současnost

Teoretickému přiblížení se tomu, jak Bohuslav Reynek sám reflektoval advent ve svém životě, by měl pomoci stručný náhled do jeho historie. Vzhledem k rigoróznímu přístupu autora k Písmu i tradici církve je předpokládána jeho fixace na historické souvislosti i návaznost vlastního promýšlení tohoto období na zjevené pravdy z jeho historie.

Slovo advent vychází z latinského *adventus*, což znamená *příchod*, přičemž v křesťanském pojetí tohoto výrazu se jedná o příchod Ježíše Krista na svět.²⁸ Vzhledem k eschatologickému zaměření křesťanského života směrem ke skutečným, které ho přesahují, a vzhledem k tomu, že i celý život dnešního křesťana je jakousi přípravou nebo očekáváním parusie, lze směle advent označit za zásadní část liturgického roku církve, jakožto předobrazu radostného i kajícího očekávání. Od raně křesťanských dob byl totiž termínem *adventus* označován nejen příchod Ježíše Krista na svět v čase, ale i jeho druhý příchod a návrat na konci času.²⁹

Historický vývoj adventu započal podle nejstarších dochovaných svědectví biskupa Perpetua z Tours († 490) v Galii na počátku 5. století, kde se vyžadoval půst třikrát týdně v době od svátku sv. Martina do Vánoc, což vycházelo z původního postu svatého Martina sahajícího od původního světceva svátku dne 11. listopadu až do Zjevení. S vynecháním sobot a nedělí, kdy se půst nedodržel, to znamenalo přesných 40 dní postu.³⁰ O zřejmém Reynkově vztahu k této tématice hovoří hned několik básní z celého díla s důrazem na půst, nebo i přímo báseň Svatý Martin ze sbírky Odlet vlaštovek.³¹ Tak se doba adventní stala druhým postním obdobím v liturgickém roku s podobností charakterů cyklu vánočního a velikonočního, avšak ve svých počátcích neměl advent penitenciální charakter. V Římě se advent začal prosazovat od druhé poloviny 6. století: „Advent této doby trval šest týdnů, přičemž šestou nedělí (ve dne) se neslavila

²⁸ Srov. KOPEČEK, Pavel. Liturgické texty adventu. *Studia theologica*, 2004, roč. 6, č. 4, s. 59.

²⁹ KOPEČEK, Pavel. Liturgické texty adventu, s. 59.

³⁰ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 127.

³¹ REYNEK, Bohuslav. *Básnické spisy*, s. 555.

eucharistie, protože zavedením tzv. prosebných dnů – *Quattro Tempora* – bylo požadováno, aby se eucharistie slavila jako nedělní vigilie (v noci).“³²

Později i během středověku docházelo k poměrně dynamickým změnám v délce a skladbě adventu, který se často lišil i v různých zeměpisných lokalitách, od 10. až 11. století se potom výrazněji prosazuje jeho římská podoba. V současnosti začíná doba adventní prvními nešporami neděle, která připadne na 30. listopad anebo na den tomuto nejbližší a končí před prvními nešporami Narození Páně. Dny v předvánočním týdnu jsou výrazně zaměřeny k přípravě na oslavu Narození Páně.

2.3.2. Vánoční okruh: historie a současnost

Jistě není velkým překvapením, že v prvních staletích církve neexistoval žádný jiný velký svátek než Velikonoce. Později vznikla potřeba představovat události spásy v Kristu více historizujícím způsobem, a právě toto dění dalo vzniknout svátku Kristova narození a vtělení. Samotný vznik nebo přesněji doba vzniku slavení tohoto svátku se v minulosti stala předmětem mnoha bádání a pátrání.

Z kalendářních soupisů úmrtních dnů římských biskupů a římských mučedníků F. D. Filokala z roku 354 vyplývá, že již 25. prosince roku 336 se slavilo v liturgii města Říma Kristovo narození, přičemž existují dvě badatelské hypotézy, proč svátek připadl zrovna na tento den.³³ Jedna hypotéza hovoří o tom, že se jedná o tzv. vzdorosvátek připadající právě na pohanský svátek vítězného slunce ustanoveného o zimním slunovratu.³⁴ Druhá hypotéza pracuje s výpočtem tohoto dne jakožto přesně devět měsíců od data Zvěstování Páně 25. března, přičemž toto datum se zase vypočítá jako šest měsíců po početí sv. Jana Křtitele, které připadlo na podzimní rovnodennost.³⁵ O vztahu Bohuslava Reynka k této hypotéze hovoří několikerá zmínka o Janu Křtiteli v básnickém díle, nebo i konkrétní báseň ze sbírky Rybí šupiny nazvaná Zvěstování.³⁶ Samotná evangelia se o dnu narození Páně nezmiňují.

³² KOPEČEK, Pavel. Liturgické texty adventu, s. 61.

³³ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, s. 120.

³⁴ Ibid.

³⁵ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, s. 121.

³⁶ REYNEK, Bohuslav. *Básnické spisy*, s. 168.

Jakkoliv se nám dnes zdají takové pokusy výpočtu Kristova data narození velmi apriorní a pochybné, přesto je nejspíš právě toto počítání a přesvědčení vlastním popudem k slavení svátku Kristova narození 25. prosince, a nikoli zřetel na pohanský svátek Vítězného slunce („Sol Invictus“).³⁷

Tento nový svátek se od čtvrtého století začal velmi rychle šířit po celém kontinentu, přičemž nosným obsahem tohoto svátku se stalo vtělení Bohočlověka Ježíše Krista.

Doba vánoční je v současnosti slavena od vigilie 24. prosince (předvečera) do svátku Křtu Páně dne 6. ledna a má veliký přesah i do sekulární společnosti, ať už vkusný nebo naopak: „Dokonce i jinověrci a nevěřící, kterým starý příběh o Dítěti v Betlémě nic neříká, se chystají na slavnost a přemýšlejí, jak by mohli tu a tam rozsvítit paprsek radosti.“³⁸

³⁷ ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*, s. 121.

³⁸ STEINOVÁ, Edita. *Vánoční tajemství*, s. 14.

3. Interpretace textů

V nadcházející části práce bude postoupeno k interpretaci nejvýraznějších básní s tematikou adventu nebo vánočního období vybraných z kompletního básnického díla. Jak bylo již krátce zmíněno v úvodu, v současné době z dostupné literatury a archivů není znám případ, že by se tímto konkrétním způsobem někdo zabýval básnickým dílem Bohuslava Reynka před touto prací. Existuje bakalářská práce autorky Kateřiny Hrdinkové z pedagogické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně z roku 2013, která se zabývá poezií Bohuslava Reynka, ale ta je vedena a vypracována jiným, obecnějším způsobem.

V pokračování práce je tedy postupováno interpretací ve směru od začátku doby adventní dále dle ubíhajícího liturgického roku až ke svátku Narození Páně. V případě básní, u kterých nelze s přesností určit, jaké části adventu jsou určeny, se v postupu řídím souvislostmi veršů v jednotlivých textech nebo jinými literárními náznaky s ohledem na specifickou poezie jako literárního druhu.

3.1. Básně adventní

Básně věnující se tematicky adventu jsou obsaženy téměř ve všech autorových sbírkách a jsou důkazem toho, jak intenzivně Bohuslav Reynek vnímal toto období svou jímavou a citlivou spiritualitou. Toto období pokorného, ale zároveň radostného očekávání narození Spasitele zjevně rezonovalo v jeho nitru po celý život, což se odrazilo v jeho tvorbě výrazným způsobem a jeho adventní poezie je prostoupena kontinuálně celou tvorbou až do konce básnickova života. V následující části práce bude učiněn pokus o interpretaci těch tematicky nejvýraznějších.

3.1.1. Báseň *Advent* ze sbírky *Setba samot*

Tato velmi obsáhlá báseň má tři části a svým vyzněním tvoří jakýsi předěl mezi podzimem a začínající zimou, anebo v jiné rovině mezi koncem liturgického roku a začínajícím adventem. Celá báseň je obsažena v příloze č. 1 této práce.

V části označené římskou číslicí I. se nacházejí verše v tomto znění: *Mrtví domu naslouchají, živí sotva procitli. / V duši živých, v mrtvých taji, zrno klíčí, slupka tlí.* To lze chápat jako připomínku oslavy Vzpomínky na všechny věrné zemřelé, která připadá na 2. listopad, jako na něco už minulého a v tuto chvíli viděného v novém světle

nadcházející naděje. Zároveň lze z tohoto verše odečíst odkaz na skutečnost, že příchod Kristův na svět se týká živých i mrtvých, tedy důraz na univerzalitu spásy.

V části označené římskou číslicí II. se nachází velmi zajímavý verš znějící: *Prostře na práh první sněh, plachý pozdrav anděla*. Zde lze oddělit dvě roviny, přičemž tou první je zřejmé propojení přicházejícího adventu se sněhem a zimou, které měl básník velmi rád, což lze vypožorovat i z mnoha veršů v této i jiných básních.³⁹ Druhou rovinou je potom verš o plachém pozdravu anděla, který by mohl být zřejmým odkazem na zvěstování Panně Marii,⁴⁰ ovšem jako pravděpodobnější se jeví to, že by se mohlo jednat o pozdrav anděla zvěstujícího narození Páně pastýřům v betlémské krajině. Zatímco totiž pozdrav anděla při zvěstování Panně Marii byl spíše důrazný, neboť vedl až k tomu, že se zarazila,⁴¹ pozdrav anděla pastýřům v oné pohnuté noční hodině mohl se v mysli básníka jevit jako plachý, byť velmi radostný.⁴²

V části nadepsané římskou číslicí III. nejprve ve verších: *Jde tam stesk, a zhrdl vším / dojít, dojít dejte mu / stezky oře mezi ořeším / obrácené k Betlému* nacházíme symboliku cesty vedoucí k Betlému, tedy cesty, která mnohdy znamená různé překážky, nepřijemnosti a smutky. Symboliku cesty, která ale nutně vede k prozření, naději a obrácení. Dále pak ve verších: *Ruka v okně kreslí si / do sněhu a do dechu / skal a věží obrysy / hvězdu Mágů nad střechu* čteme básnický vyjádřenou naději v příchod Spasitele, která prostupuje stavení, sněh a vůbec všechno vně oken i uvnitř místností jako nezastavitelná radost, která je symbolizována hvězdou Mágů,⁴³ jejíž objevení se v době narození Spasitele způsobilo tolik údivu: „Ať nám symbolizuje víru. A my se postavme do role hledajících.“⁴⁴

3.1.2. Báseň *Rorate...* ze sbírky *Setba samot*

Tato báseň opět svými důrazy dává vzpomenout na již odešlý podzim, ale jak už jen název napoví, skrze konkrétní skutečnost a vzpomínku hledí směrem k veliké naději narození Spasitele. Ranní cesty na roráty patřily na venkově k častým a hlubokým

³⁹ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 79.

⁴⁰ L 1,28.

⁴¹ L 1,29.

⁴² L 2,9.

⁴³ Mt 2,9.

⁴⁴ JUDÁK, Viliam. *Na minutu s Viliamem Judákem: Adventní a vánoční zamyšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 90.

adventním prožitkům, a proto není divu, že se odráží i v poezii autora.⁴⁵ Celá báseň je obsažena v příloze číslo 2.

V této básni se jako pro tuto práci zajímavá jeví její střední část, která ve svých verších obsahuje hned několik myšlenek: *Svítlí mnohou odpovědí / oči naše... Zima snová / bílá, advent fialová / snění / Tichá jizba hřeje*. V první části těchto veršů je zřejmá ona naděje, ke které básník vzhlíží a tuší i doufá, že narození Spasitele přináší mnohé odpovědi. Dále čteme zřetelný odkaz na přírodní barvu zimy a adventu, tedy bílou od sněhu, ale především na liturgické barvy adventu a vánočního období, fialovou a bílou. Tím se dostáváme k tomu, že celá tato část básně odráží nejspíše osobní zkušenost ranních cest na rorátní mše a reflektuje pocity autora z těchto chvil.

Slova o teple v tiché jizbě nasvědčují tomu, že ne na každou ranní rorátní mši se básník vypravil, a někdy tedy došlo i na domácí modlitbu a tiché rozjímání. Mohou ovšem být i vzpomínkou na návrat domů z takové ranní chladné a mrazivé cesty.

V další části básně se nacházejí mimo jiné i následující verše: *Vchází veliká naděje / vánoční; a podobá se / v éterné a křehké kráse / dechu Zvířat dvou ve sluji*. Zde lze nalézt jasnou formulaci toho, že veliká naděje pro lidstvo přichází a je úzce spojena s Vánocemi, jež mají svoji specifickou krásu, kterou básník vidí étericky, jako dech dvou zvířat ve sluji. Těmi zvířaty jsou bezpochyby myšleni osel a vůl přítomní u jeslíček. Tématika osla a vola je v básních Bohuslava Reynka velmi častá a jejímu rozboru bude věnován prostor v další části práce.

3.1.3. Báseň *Tajemná neděle* ze sbírky *Sníh na zápraží*

Jedná se o kratší báseň, která tematizuje druhou adventní neděli, kdy se v našich krajích slaví památka sv. Mikuláše. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 3.

Interpretace je zaměřena na verše: *až přejdou andělé / se svatým Mikulášem / Až přejdou z dálavy / po hrbolatém kraji / chvílku se zastaví / v kuchyni nebo stáji / a pokoj zanechají*. Odkaz na svatého Mikuláše odráží skutečnost, že tradice slavení památky sv. Mikuláše byla a je v našich krajích velmi silná, obzvláště v podání lidové kultury: „Postava sv. Mikuláše se vynořuje v 6. století a podle názorů historiků se v ní propojily dvě osoby církevního stavu, a to Mikuláš, biskup z Myry (dnes Demre

⁴⁵ Srov. VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 29–30.

v Turecku), jenž žil údajně ve 4. století, a Mikuláš, biskup z Pinary.⁴⁶ Ve výše uvedených verších můžeme číst o tom, jak putující představitelé v maskách andělů a sv. Mikuláše procházejí krajinou a zastavují se ve staveních, což zanechalo v autorovi zřejmý dojem. Postavy putujících andělů a sv. Mikuláše v krajině musely být na chudém venkově velkou událostí a ve vnímání lidí byly úzce propojeny s nadcházejícími vánočními svátky, přičemž obliba tohoto svatého a jeho svátku vždy vycházela z jeho širokého patronátu a univerzality světce.⁴⁷ V závěrečném verši o zanechání pokoje se projevuje již úzké napojení na narození Krista, neboť v církvi je primárním dárce pokoje On. To, že autor vztahuje zanechání pokoje ve stavení i na představitele andělů a sv. Mikuláše, je patrně důsledek propojeného vnímání celého období adventu a vánočních svátků jako času pokoje a radostného očekávání: „Postava tohoto světce je jakoby symbolem dobroty. Ať nás úcta k němu povzbudí k tomu, být ve vztahu k jiným více lidmi.“⁴⁸

3.1.4. Báseň *Advent* ze sbírky *Rybí šupiny*

Jedná se o delší báseň v próze, kde určujícím tématem je opět postava sv. Mikuláše, tentokrát prezentovaného jako pomyslného vrátného Vánoc. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 4.

Den jest bílý / jako svatý Mikuláš / vrátný Vánoc: dříve, než autor nechal svoji uměleckou fantazii naplno rozehrát v této krásné básni, nám hned v začátcích ve výše zmíněných verších naznačuje, jaká je hlavní myšlenka celého textu. Totiž že navzdory svému názvu, zabývá se v tomto díle především svatým Mikulášem, coby určujícím světce pro celý advent i začínající zimu: *Sním tedy o tom, kdyby v některém klášteře při moři nebo v lesích, žila pokorná sestra poezie: ta by ušila širý, bělostný háv z atlasu svatému Mikuláši.* Autor personifikuje svoji milovanou poezii a dává do souvislosti se svatým Mikulášem, což hovoří o velkém vlivu tohoto světce na jeho celý život. Jak dále sám v básni uvádí, háv svatého Mikuláše by obsahoval: *všecky ty ptáčky a stromy, koroptve oklovávající vrcholky trav čnějících ze sněhu, bažanty na poli za pasekou a vody a led a rákosí a ryby a vše, nač by zimního se rozpomínala.* Zde opět lze číst neustále se opakující motiv ryzí přírody v zimním hávu propojené s vnímáním

⁴⁶ VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 279.

⁴⁷ Srov. VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 279.

⁴⁸ JUDÁK, Viliam. *Na minutu s Viliamem Judákem: Adventní a vánoční zamýšlení*, s. 24.

věcí posvátných, zde v podobě světce, do jednotného poetického celku. To nejlepší si ovšem básník nechal v tomto díle na závěr: *Také by mu potom vyšila mitru, nad čelem by bylo Narození Páně, nad týlem strom Poznání s Hadem a Evou. Takto oděn svatý Mikuláš by stál v branách Vánoc a vpouštěl by v jich Pokoj lidi dobré vůle – ty, kteří by opravdově řekli: jsem hříšník, a sklonivše by políbili křížek na jeho štole.* Tato závěrečná část básně patří k nejvýraznějším a nejsilnějším v rámci celé Reynkovy adventní tvorby. Mitra je zde vnímána jako symbol biskupské důstojnosti a zobrazení na ní ukazuje, jak hluboce a pravdivě autor chápal příchod Ježíše Krista na svět v souladu s učením církve. Chybějící Adam na zadní straně mitry a nově narozený Kristus na straně přední, coby nový Adam jako zdůraznění definitivního příchodu spásy.⁴⁹ Dále básník přisuzuje svatému Mikuláši roli u bran Vánoc, kam by vpouštěl jen příchozí s pokorou v srdci, kteří by bez pýchy vyznali svůj hřích a demonstrovali by svůj kající postoj políbením kříže. V této části se autor dostává na samou dřev a podstatu Vánoc.

„Pojďte ke mně, všichni, kdo se lopotíte a jste obtíženi.“ A těm, kteří jdou za Jeho voláním, chudým pastýřům, jimž nebeská záře a hlas andělů zvěstovaly na betlémských pláních radostnou zvěst a kteří na to upřímně a prostoduše řekli své „pojdme tedy do Betléma“ a vydali se na cestu, a králům, kteří z dalekého Východu s podobně prostou vírou následovali hvězdu, těm se dostává z dětských dlaní rosy milosti a ti se „radují nevýslovnou radostí“.⁵⁰

Z hlediska propojení poselství adventu, světce svatého Mikuláše a pokorné chudoby prosincové zimy přesto i tak plné života, lze tuto báseň označit za jeden z vrcholů adventní básnické tvorby Bohuslava Reynka.

3.1.5. Báseň *Cestou v adventě* ze sbírky *Pietà*

Tato báseň umně propojuje vnímání zimy na venkově s adventním očekáváním a celá je pak obsažena v příloze číslo 5.

Ve verších dominují odkazy na putování v zimním terénu, okolní stavení i různou zvěř, která je v této době k vidění. Zde se opět odráží básníkova nezměrná láska ke všemu živému i jeho celistvého vnímání stvoření a respektu k němu. To vše

⁴⁹ KKC 504.

⁵⁰ STEINOVÁ, Edita. *Vánoční tajemství*, s. 17.

se ovšem nenápadně propojuje s jistým napjatým očekáváním, které bylo v adventu vždy intenzivně přítomné. Ve verších: *Ohně v dušičkovém přítmí / byly na hřbitovy sváty / Obrátily se v cest rytmy / sbíhají se na roráty* nalézáme opět odkaz na památku zemřelých, která je již v této době čímsi dávno minulým a zároveň opět připomínku rorátů jako symboliky adventu, které se nelze vyhnout. Zatímco v sousloví: *Betlém kyne na žebráka / jiním bílé kopce lysé* už odečítáme zřetelný odkaz na samotné očekávané narození Krista v Betlémě. V této básni také autor vyjadřuje velkou pokoru a chudobu, která adventu velmi sluší: *Domov čeká, stromy holé / dvůr a věrná zeď se dívá / Čeká sláma ve stodole / vody džbán a chleba skýva*, z čehož zřejmě vyplývá, že Bohuslav Reynek si cenil pokorné chudoby jako cesty, která ho přibližovala k Bohu, zvláště v čase adventním.

3.1.6. Báseň *Advent u nás* ze sbírky *Sníh na zápraží*

V básni *Advent u nás* čteme opět pro autora zcela typickou poetickou spojku mezi narozením Ježíše Krista a zimou jako ročním obdobím. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 6.

Ve verších se prolíná především motiv poeticky personifikované zimy, která prochází krajem, kde *prostírá plátna*, nebo činí různé jiné úkony. Z pohledu křesťanský smýšlejícího člověka se jeví zajímavými především verše ke konci básně: *Zima jde do Betléma / kadidla, myrhy a zlata / buchety a beránků nemá / s plenami chvátá*. Autor zde vytváří příběh o tom, že pomyslná zima sice spěchá Vánocům vstříc, ale sama je jen chudou a nemá, co by nabídla. Nemá kadidlo, myrhu nebo zlato jako mágové, spěchá jen s plenami, které lze identifikovat jako bílý sníh. Dary kadidla, myrhy a zlata přinesli ke kolébce mágové vyslaní králem Herodem, kteří následující hvězdu přišli do Betléma.⁵¹ Symbolika darů odpovídala tehdejší době: „Zlato znamenalo bohatství, myrha byla prostředkem k očišťování a v Egyptě také na balzamování, kadidlo vytvářelo na žhavém uhlí vonný kouř a používalo se jako projev úcty a klanění a přešlo do křesťanství“.⁵² V christologickém chápání se pak dá uvažovat nad symbolikou darů coby zlatem pro krále, kadidlem pro Boha a myrhou předjímající Kristovo utrpení na kříži. Naproti tomu personifikovaná zima z této básně přináší jen sníh coby pleny

⁵¹ Mt 2,11.

⁵² VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*, s. 99.

narozenému Kristu. Tato symbolika je pro básnickou tvorbu Bohuslava Reynka zcela typická. V dalších verších: *Průvodce nemá ni svědka / sama se nakloní k dítěti / Kdo se s ní na cestě setká / uzří jen jíní snítku*, se zcela v souladu s předchozím vyzněním uzavírá celá báseň, která má navodit pocit, že pokorná a chudá zima, tak jak ji v reálném životě na Vysočině prožíval autor sám, se v personifikované podobě v těchto jeho verších osobně setkává s narozeným Kristem, a tím mu i Kristovo narození neustále připomíná.

3.1.7. Báseň *Sen* ze sbírky *Rybí šupiny*

V dalším z typických zástupců ve stylu poezie v próze zachycuje autor své vlastní snění o zimě a přírodě do textu, ze kterého se ale vynořuje také vidění adventu coby času pokoje. Celý text je obsažen v příloze číslo 7.

V začátku básně autor postupně staví ve slovech nosný motiv zimy v přírodě, ze kterého jasně vyplývá jeho zaujetí tímto časem a prostorem. Uprostřed textu se však najednou vynořuje adventní tematika: *A jest ve všem mnoho velebnosti a pokoje a doufání, jest právě advent a půjdou tudy zanedlouho Pastýři do Betléma, potmě, aby ve dne jim zbytečně nebylo spíláno bláznů. Zde čteme jasný záměr autora vetknout do textu poselství adventního období jako období pokoje a očekávání příchodu Spasitele coby největší naděje pro věřící na prostém venkově v tomto čase kalendářního i liturgického roku. Tajná cesta pastýřů za tmy patrně má vyjádřit autorovo vnímání zvěsti o narození Spasitele jako skutečnosti, které obyvatelé Izraele nechtěli a nedokázali v té chvíli uvěřit, a proto snad by mohli pastýřům spílat do bláznů: „Přišel do svého vlastního, ale jeho vlastní ho nepřijali.“⁵³*

Celý text potom dále pokračuje i těmito slovy: *Potom pojedou tři Králové třpytni v červáncích, dobře si prohlédnu též velblouda, dlouho jsem již žádného neviděl, a z duše miluji všechny bloudy. Zde nacházíme zcela zásadní poselství nenápadně skryté v této poetické próze. Ve slovech: (...) a z duše miluji všechny bloudy..., se skrývá záměr autora vyzdvihnout skutečnost, že miluje všechny, kteří uvěřili. Jde totiž o Boží moudrost, která je lidem bláznovstvím a o které tak přesvědčivě píše apoštol sv. Pavel ve svém prvním listu do Korintu: „(...) zalíbilo se Bohu spasit ty, kdo věří bláznovskou*

⁵³ J 1,11.

zvěstí.“⁵⁴ Oním bloudem tu autor zjevně myslí každého křesťana, který uvěřil v bláznivou zvěst o kříži a Spasiteli a kráčí v naději i očekávání na cestě ke spáse. Toto poselství rozhodně také patří do adventního času a působí v adventních textech Bohuslava Reynka zcela přirozeně.

3.1.8. Báseň *Mana* ze sbírky *Mráz v okně*

Tato báseň je vyvrcholením autorovy adventní tvorby a patří mezi jeho vůbec nejlepší i v kontextu celého díla. Zároveň již anticipuje samotný den Narození Páně, a tím přirozeně směřuje od adventu k vánočnímu období. Kompletní báseň je obsažena v příloze číslo 8.

Pokoj s námi. Tak báseň začíná, aby předznamenala její vyznění, které se nese zcela v duchu pokory, chudoby a nezměrné touhy po příchodu Spasitele. Onen zmíněný pokoj je zcela bez pochyby pokoj Kristův, který nám On sám daroval a zde zanechal.⁵⁵ Vzhledem k tomu, že těmito slovy celý text nejen začíná, ale i končí, lze odečíst úmysl básníka směřovat smysl básně právě k onomu pokoji, který již máme jednou pro vždy, ale zároveň po něm o to více toužíme právě v době, kdy v adventním čase radostně očekáváme Jeho narození. Tehdy by měla být v našich srdcích ta touha největší.

Pokoj (mír) je v Písmu výlučným darem samého boha člověku: jako takový je ve Starém zákoně přislíben vyvolenému národu a skrze Ježíše Krista přiveden na svět. Přesněji je pokoj v biblicko-teologickém smyslu onen „svatý stav“, který je způsobený radikálním přemožením zotročující moci zla, pouhého zákona a smrti a milostivým smířením sporu člověka s Bohem skrze „poslušnost“ Ježíšovu, beze zbytku se Bohu oddávající kvůli světu a lidem.⁵⁶

Autor hned navazuje tímto veršem: *Nic nemám, jen čekání manu / si sbírám v stínu adventních stanů / Jdu pustinami*, kde zdůrazňuje vlastní chudobu a pokoru, jež vkládá do času adventního očekávání. Zároveň zde však tematizuje Starý zákon v podobě putování izraelského lidu přes poušť, kde Hospodin obdaroval svůj vyvolený národ manou.⁵⁷ Básnickými prostředky pak obojí spojuje v jedno, přičemž své adventní čekání přirovnává k maně na poušti, kterou otcové jedli a přesto zemřeli, zatímco v příchodu

⁵⁴ 1K 1,21.

⁵⁵ J 14,27.

⁵⁶ RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 297.

⁵⁷ Ex 16,14.

a narození Ježíše Krista očekává ten pravý chléb věčného života.⁵⁸ *Neboj se bídy, blázne / snad hvězda ti uvázne / v pavuči ptačího letu / a dáš ji Jezulátku.* Tyto navazující verše již jednoznačně směřují k narození Spasitele a nabádají k tomu, aby toto narození bylo očekáváno beze strachu, tedy toho strachu, který je bláznovstvím.

V závěrečné části básně nalezneme následující verše: *Jdeme do Betléma / nikdo nic nemá / už nebude huře / Mamon nás neomámí / Pokoj s námi.* Zde již vše směřuje pouze směrem do Betléma, k narození Ježíše, kdy adventní čas, který byl čekáním, byl časem chudoby a pokání, avšak po něm přichází čas spásy, kdy zmizí veškeré zoufání. Kristus pro nás narozený, jehož nalezneme na konci této cesty, je zde spojen s vítězstvím člověka nad hmotnými touhami a požitky a s darem pokoje, který On nám daroval navěky.

3.2. Stručná charakteristika adventní tvorby

Bohuslav Reynek je básníkem výsostně adventním. Zmínkami nebo odkazy na advent jsou doslova protkány mnohé jeho básně a některé, z nichž mnohé byly podrobeny interpretaci výše, jsou na advent zaměřeny celým svým vyzněním a zásadním sdělením v jeho verších. Advent je v jeho tvorbě zastoupen jistě více než samotná doba vánoční, z čehož vyplývá skutečnost, že sám básník měl k tomuto času velmi osobní a plný vztah a prožíval ho velmi silně na spirituální rovině. Čas modlitby, čas pokoje, naděje a radostného očekávání. Takové důrazy nalézáme v každé z těchto básní, a to často ruku v ruce s napojením na venkovsky chudé a prosté vnímání působení Ducha svatého v tomto čase na celé stvoření v okolí člověka, na které autor rád klade důraz jako na čistý a nezkažený projev Boží vůle. Zároveň se však toto působení Boha prostřednictvím Ducha svatého prolamuje v těchto básních do našeho času i v podobě profánních skutečností nebo lidových obyčejů běžných na venkově v počátku 20. století.

Spiritualita adventu skrze působení Ducha svatého se nachází zcela v popředí celé adventní tvorby Bohuslava Reynka jako naléhavá připomínka Boží přítomnosti a působnosti v našich životech i skrze zkušenost jeho vlastního života a duchovní odpovědi na Boží volání v podobě básní samotných.

⁵⁸ J 6,48–6,51.

3.3. Básně vánoční

Stejně jako v případě veršů adventních, jsou ty básně, které tematizují samotný čas Vánoc a narození Spasitele taktéž přítomny hojně v celém básnickém díle Bohuslava Reynka. Vzhledem ke své venkovské spiritualitě a lásce k hospodářským i jiným zvířatům autor často v těchto básních obrací pozornost k volu a oslu přítomným u jesliček a stejně tak samotný prostý výjev stáje či chléva ve skále je často přítomen v jeho verších. Následující část práce obsahuje interpretaci těch opět nejvýraznějších, přičemž v časové ose liturgického roku je postupováno neustále směrem dopředu.

3.3.1. Báseň *Štědrý den* ze sbírky *Sníh na zápraží*

V této básni Bohuslav Reynek ryze poetickou formou vykresluje své vnímání jednoho z prožitých Štědrých dnů v běhu svého života. Do výběru vhodného k interpretaci byla zařazena proto, že velmi typicky reprezentuje klasickou Reynkovu básnickou tvorbu a práci s veršem. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 9.

Milo je v slámě a na seně. V těchto slovech se skrývá zřejmý odkaz na seno a slámu ve stáji, ve které má dojít k narození Spasitele. Stejně tak se seno i sláma daly jistě snadno nalézt v hospodářském stavení v Petrkově, kde Bohuslav Reynek trávil většinu života, a tak mu byly sláma i seno známým artiklem, ne-li denním chlebem. V následných verších pak můžeme odečíst silně narůstající pocit naděje a změnu smýšlení v přechodu z adventu do samotných Vánoc: *Adventu posvátná krajina / barvu má chleba a vína/ trpěti přestává, těšit se začíná.* Zjevný je zde poukaz na skutečnost, že končí doba čekání, doba postu a doufání a přichází tedy ten toužebně očekávaný čas. Nalézáme zde i zmínku o tradičních vánočních pochoutkách v podobě jablek a ořechů ve verši *jablka kreslí a ořechy.* V další části pak jsou obsaženy tyto verše: *Maluje dary, jež chudí donesli / dva dýchající u jeslí.* Zmínka o darech odkazuje na množství přinesených darů narozenému Spasiteli a výjev dvou dýchajících u jeslí zde zatím jemně naznačuje osla a vola, jež jsou, jak v dalších interpretacích uvidíme, velmi častým a dá se říci i zásadním Reynkovým poetickým námětem.

3.3.2. Báseň *Cesta do Betléma* ze sbírky *Smutek Země*

V této básni používá Bohuslav Reynek pro něj nepříliš častou poetickou stavbu textu, ve verších totiž přímo promlouvá k Panně Marii, oslovuje ji a vůbec celou báseň vztahuje směrem k ní. Báseň je v úplnosti obsažena v příloze číslo 10.

Má Paní, podivně byla jsi na pouti / s Josefem; nikde vás nechtěli přijmouti / a tys již tak těžká, nemohla dále... / Skryla vás posléze tmavá stáj v skále. Zde autor vložil do svých veršů přímo událost z Lukášova evangelia, kdy Josef s Marií byli na cestě z Nazareta do Betléma kvůli sčítání lidu, které dle tohoto evangelia probíhalo za legáta Quirinia.⁵⁹ Marie již byla v pokročilém stádiu těhotenství a společně s Josefem nakonec spočinula a porodila ve stáji, neboť pro ně nebylo místo pod střechou.⁶⁰ Vnímání tohoto místa jako jeskyně či stáje ve skále je odrazem staleté katolické tradice: „Je to jeskyně, vlastně zřícenina za městskými hradbami. Neukazuje nám, s kým se Bůh cítí být zvlášť spjatý? S vyhoštěnými, se všemi, kteří musí žít za zdmi osídleného města, s těmi, kteří se snad sami stali ruinami v očích druhých.“⁶¹ *A tys tam Boha porodila, sladce světu skryta.* V citovaném verši nalézáme jednu ze zásadních pravd katolické víry, totiž že Ježíš Kristus, kromě toho že byl plným člověkem, je také plným Bohem. Ani v dnešní době není od věci tuto zjevenou pravdu připomínat, neboť není samozřejmé, že sami křesťané toto zcela správně chápou: „A proto ten, který byl Božím Synem, stal se synem člověka tím, že na sebe vzal cosi nižšího, a nikoli tím, že by došlo ke změně toho lepšího. Stal se jím tak, že přijal to, čím nebyl, a nikoli tak, že ztratil, čím byl.“⁶² Z jeho veršů je zřejmé, že sám autor ve své specifické spiritualitě tuto pravdu víry chápal zcela správně a pravověrně. V dalších verších už autor nechává v textu rezonovat různou zvířenu, která je mu zjevně i v jeho životě milá s tím, že důraz je kladen na osla a vola: *chvíle, jenž hřává snad v srdcích nehněvaným tvorům / kuřatům, vrabcům, veselým myškám; oslu a volu / již na vás se dívali, na boha dýchali / -ó Paní, dobřes uchýlila se k nim do skály.* Z těchto slov můžeme vyčíst, že autor považoval přítomnost těchto tvorů ve stáji za velmi prospěšnou (zahřívají Novorozeně svým dechem) a chápal ji rovněž jako přítomnost Božího stvoření u tohoto zázraku narození Spasitele, a to v podobě hospodářských i jiných zvířat, ke kterým měl ve vlastním životě hluboký vztah. Co se týče specificky vola a osla, na které sám autor velmi ve verších cílí, těm bude věnována pozornost v další části práce. V závěru básně pak nalezneme tento verš: *Porodilas do slámy a sena Pastýře Krále / Porodila jsi ho v dobré, skryté skále.* Přítomnost christologických titulů Pastýř a Král naznačuje, že Bohuslav Reynek

⁵⁹ L 2,2.

⁶⁰ L 2,6–7.

⁶¹ JUDÁK, Viliam. *Na minutu s Viliamem Judákem: Adventní a vánoční zamyšlení*, s. 55.

⁶² VOPŘADA, David. *Svatý Augustin: Vánoční promluvy*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 139.

správně vnímal osobu Ježíše Krista v kontextu dějin spásy a toto své pravověří a rozhled vtělil výborným způsobem do svých básní.

3.3.3. Báseň *Mráz v okně* ze sbírky *Mráz v okně*

Tato delší báseň, která je jakýmsi přirovnáním venkovské světnice k Betlémské stáji, obsahuje výrazně akcentovanou dvojici v podobě osla a vola. Tuto zvířecí dvojici připomíná Bohuslav Reynek ve svých vánočních básních poměrně často, což ukazuje na to, že sám chápal novozákonní poselství správně v návaznosti na knihu Izaiáš, v kanonických evangeliích totiž o oslu a volu zmínka není. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 11.

Vůl k Synu člověka / stenaje pokleká / stín se shýbá / šupinatá ryba / tma, s kterou jiskry pluly / k jeslím se tulí / A oslík kleká / k Synu člověka / po zahýkání / jak oblak slunci se klaní / dýchá jak chleba patka / teplá a sladká.

Přítomnost vola a osla u jesliček anticipuje kniha Izaiáš: „Vůl zná svého hospodáře, osel jesle svého pána, mne však Izrael nezná, můj lid je nechápavý.“⁶³ Je tedy zřejmé, že Bohuslav Reynek dobře znal tuto starozákonní knihu a byl si vědom její úlohy vzhledem k evangeliím. Tuto tematiku nakonec nacházíme již v rané církevní tradici, kde ji sám rád rozvíjel sv. Augustin nejen ve svých vánočních promluvách: „Přítomnost vola a osla u Ježíšových jeslí patří k velmi oblíbeným Augustinovým tématům, a to nejen v jeho vánočních promluvách; nalezneme je i v kázáních na Epifanii a dalších spisech.“⁶⁴ Svatý Augustin dále logicky rozvíjel své úvahy na základě propojení biblických míst, přičemž vycházel z analogie toho, že v jeslích se za normální situace nachází seno, což je krmivo pro dobytek a Ježíš zase sám sebe prohlásil za chléb života (Jan 6,35), čímž došel k závěru, že dobytek musí logicky představovat věřící, kteří se jím sytí.⁶⁵

Svatý Augustin sám svoji teologii vola a osla rozvíjel na základě hlubší církevní tradice, která pochází již od Órigena, a došel k několika závěrům ohledně symboliky přítomnosti těchto zvířat u jeslí. Převzal symboliku toho, že osel a vůl jsou zástupci církve povolanych z pohanů a židů, což vychází z církevní tradice, a sám nadto přidal i něco ze svých úvah. Augustinův osel není pouze symbolem pohanských národů: „(...)

⁶³ Iz 1,3.

⁶⁴ VOPŘADA, David. *Svatý Augustin: Vánoční promluvy*, s. 92.

⁶⁵ Ibid.

osel také představuje jednotlivého věřícího, na něhož nasedá při své cestě do Jeruzaléma Kristus. Věřící se tak stává ‚soumarem‘, na něm sedí Kristus, který jej vede. Tento Kristus je ovšem cesta, pravda a život (...)“⁶⁶

Z výše uvedených řádků vyplývá, že Bohuslav Reynek nejen dobře znal a vnímal knihu Izaiáš, ale byla mu dobře známa i církevní tradice ohledně symboliky vola a osla a jejich přítomnosti u jeslí. Tato tradice se nakonec prosadila nejen ve spisech církevních otců a ústním podání, ale masivně i v betlémářství. To, že autor sám byl znám velkou láskou k hospodářským zvířatům, není třeba jistě znovu připomínat.

Kdo zdvihne střechu / by vešli velbloudi a sloni / průvody koní / k nám do světnice?
Toto básnické autorovo přání, aby se Betlémský výjev sám objevil u nich ve světnici, jako by symbolizoval celý jeho vztah k narození Spasitele. Totiž touhu být tehdy při tom. A když toto nebylo možné, tak si to alespoň důstojně a věrně připomínat.

3.3.4. Báseň Koleda ze sbírky *Žízně*

Báseň Koleda z první Reynkovy sbírky *Žízně* je chvalo zpěvem na jeho oblíbenou dvojici vola a osla prodlévajících u jeslí po narození Krista. Výrazný motiv těchto dvou zvířat v podstatě charakterizuje celou vánoční tvorbu tohoto básníka. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 12.

Samotný autorův vztah k hospodářským a domácím zvířatům, včetně vztahu k chudobě a prostotě, které přibližují Bohu, určuje hned od počátků jeho tvorby literární přístupy k biblickému zjevení, které se projevují v jeho básních: *Osel i vůl sladkou a svatou jsou mu stráží / těly hřejí ho a dech jich na zkřehlém se tílku sráží*. Jako by již samotná přítomnost těchto dvou zvířat u jesliček byla pro Bohuslava Reynka z jeho pohledu pro maličkého Spasitele zcela nezbytnou co do jeho tepelné pohody: *A tak již na počátku žádá sobě Vykupitel nejslabších pomoci / neb moudří a mocní a pyšní spí a nebudou vstávat do noci*. Vůl i osel jako svatá stráž, jako pomocníci Vykupitele, to jasně vypovídá o autorově vztahu k této dvojici. Reynek převzal to zásadní od svatého Augustina: „Pojď k jeslím a nečervenej se, že jsi Boží dobytek. Poneseš Krista a nebudeš po cestě bloudit, neboť na tobě sedí *cesta*.“⁶⁷ Tak zněla slova tohoto světce a ve verších této básně čteme jim podobná. Aby autor ještě více zdůraznil úlohu

⁶⁶ VOPŘADA, David. *Svatý Augustin: Vánoční promluvy*, s. 93.

⁶⁷ *Ibid.*, s. 156.

těchto zvířat, připomíná jejich prvenství u Novorozenceho: *Vám ale, hovádka dobrá, milost převeliká byla darována / s Marií Pannou a s Josefem svatým prvá uvítala jste svého pána / Dříve než na pastýře padl andělů hořící stín / zřela jste Ježíše v slámě jak zrněčko zlaté, kvetl vám úsměv Mariin / dříve než Králové Východní donesli dary kadidla, myrhy a zlata / bušila u něho srdce vaše těžká a veliká, tajemně rozehřáta.* Chválou a zdůrazněním rolí této dvojice autor až teologickým způsobem propojuje Starý a Nový zákon, převádí zásadní sdělení do své poezie, čímž oživuje biblický výjev stáje a narozeného Krista i čtenářům nejen ve dvacátém století, ale i v současnosti. Vůl i osel promlouvají i k nám v dnešní době, přičemž možná o trochu více právě osel: „Když při jesličkovém rozjímání padne náš zrak na osla, možná mrkne okem a podotkne k nám: ‚Vidíš, nejsi o moc moudřejší než já...‘ A v té chvíli má pravdu. Nepomůže nám ani vědecký titul. Jsme v situaci, která se velmi podobá situaci této lidové jesličkové postavy.“⁶⁸

3.3.5. Báseň *Klanění svatých tří Králů* ze sbírky *Rybí šupiny*

V této básni v próze se dostáváme ve vánočním období do chvíle, kdy čerstvě narozeného Spasitele navštěvují u jesliček tři mudrcové z Východu (v lidové tradici králové). Básník zachycuje ve slovech celý výjev tohoto setkání a jako by zastavil čas, popisuje ho jako živý obraz. Celá báseň je obsažena v příloze číslo 13.

Autor nás postupně nechává proniknout do svého oslavného obrazu budovaného slovy. Pečlivě vykresluje celou scénu a dává si záležet na naléhavosti slavnostního okamžiku: *A jsou zde rozloženy dary, zlato kadidlo a myrha, a jest zde osm srdcí, a každé jinak zpívá oslavujíc Otce (...).* Reynek do scény samozřejmě nezapomněl vložit již notoricky známou dvojici vola s oslem, kteří společně s malým Kristem, Marií, Josefem a třemi mudrci dávají počet osmi zpívajících srdcí. Oslava Boha Otce v podání zpívajících srdcí posiluje úlohu celé Nejsvětější Trojice v představách čtenářů, neboť je vzápětí posílena i připomínkou Svatého Ducha: *(...) a píseň srdce Ježíškova nic o tom nepraví, ale chválí Ducha, z kterého byl počat (...).* V dalších slovech pak nikoliv náhodou objevíme odkaz na teologální ctnosti člověka: *(...) a víru, naději a lásku Králů Mudrců,* jenž autor záměrně vložil do této básně pod naléhavým vlivem biblického poselství sv. Pavla v jeho prvním listu do Korintu: „A tak

⁶⁸ JUDÁK, Viliam. *Na minutu s Viliamem Judákem: Adventní a vánoční zamyšlení*, s. 94.

zůstává víra, naděje a láska – ale největší z té trojice je láska.“⁶⁹ Nosnou myšlenkou celé básně ovšem není jen popis a vyobrazení celé slávy okamžiku v Betlémě, ale předznamenání Ježíšova budoucího utrpení na kříži, jak lze vyčíst ze slov: (...) *a srdce Ježíškovo zpívá v stromě nejvyšším, a je to marhaník muk; zatím však nikdo o tom nic neví (...)*. Důrazná připomínka Ježíšova umučení doplňuje celý christologický obraz a začleňuje ho do dějin spásy. I obraz umučení patří do příběhu člověka Ježíše z Nazareta a jak autor poznamenává na závěr básně, ani ve spojitosti s láskou a chválou (ač slastná) to není zrovna veselá píseň: (...) *aby píseň nepronikla k ostatním lidem, poněvadž by potom příliš mnozí umírali tesknou.*

3.3.6. Báseň *Útěk do Egypta* ze sbírky *Pietà*

Tato poetická vize biblické cesty do Egypta nás dostává opět dál ve vánočním období. Autor velmi teskně vnímal toto putování, které mu možná připomínalo cesty v určitém období mezi dvěma domovy v Československu a Francii, tyto sám vnímal poměrně negativně: „Na cesty rodiče nevzpomínali dobře, ale ani jeden ani druhý nemohli bez toho svého být.“⁷⁰ Celá báseň je obsažena v příloze číslo 14.

Domov jiné hřeje v dáli / Hostinný kraj ztracen v šedi / Duše zrcadlo dech kalí / oči tesknoty v ně hledí. Bez sebemenších pochyb lze odečíst, jak autor sám interpretoval ono vynucené biblické putování do Egypta v podání Josefa, Marie a malého Krista. Jako pochmurnou cestu, ve které jsou milý a vřelý domov, země zaslíbená a svatá, zanechány kdesi v dáli a šedi. Cíl cesty také není očekáván s kdovíjakou radostí, lidu Izraelskému se v Egyptě přece nikdy příliš nevedlo: *Ozvěnou kraj zvoní, stydna / Stín jde za opuštěnými.* V závěru básně pak autor nechává vzpomenout na jednu z nejhroživějších biblických událostí vůbec, vraždění malých nemluvnátek na rozkaz Krále Heroda, obávajícího se o svou moc: *Jezulátka utajiti / v závoji chce Boží matka / Okna osamělá svítí / Krvácejí nemluvnátka.* Nezbytnost připomínky svatých mučedníků také neoddelitelně patří k vánočnímu období, přičemž je věřícím i v tomto čase nutno připomínat, že cesty spásy jsou a byly vykoupeny mnohou bolestí.

⁶⁹ 1K 13,13.

⁷⁰ REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*, s. 72.

3.3.7. Báseň *Kříž* ze sbírky *Mráz v okně*

Tato krátká báseň, která je tou poslední v řadě interpretovaných, poeticky propojuje čas a období vánoční s teprve nadcházejícím časem pro křesťany ještě mnohem důležitějším, Velikonocemi. Tato christologicky bohatá a nekompromisně rázná báseň je poměrně syrovou připomínkou toho hlavního v našich životech – Kříže Kristova. Celá je obsažena v příloze číslo 15.

Hle, kostra z jeslí / už není slámy / ven jesle vynesli / kříž sám je s námi. Tato naléhavá slova tak jasně, prudce a přece výmluvně anticipují budoucí Kristovo utrpení a přechod z času vánočního do času Velikonoc. To nejdůležitější totiž, Kristova smrt na kříži a Jeho smrt za všechny, převažuje vše předešlé. Z následujících slov zcela číší autorův záměr přímo šokovat přechodem z naděje do útrpné smrti: *Zbyla jen holá / se hřeby břevna / bez osla, vola / kříž, bída zjevná.* Takový šok jistě museli zažívat Kristovi učedníci poté, co byl jejich Pán a učitel tak hanebně a potupně usmrcen na kříži k posměchu všech. Jejich zkušenost autor přeneseně vkládá i do slov této básně, aby ve čtenářích doslova vyburcoval ducha víry. Zároveň však na konci celého textu nesmí chybět připomínka parusie, která by nás všechny měla držet v neustálé pozornosti a bdělosti: *Noc bez andělů / den bez koledy / ran křídla tělu / kam vlétnou bědy / kdy naposledy?* Tato báseň, která uzavírá celou část interpretace textu, je ukázkou toho, že autor dokázal i své oblíbené téma vánočního času naděje vztáhnout i trochu drsným způsobem k tomu nejvíce zásadnímu v životě Krista, totiž jeho umučení, vzkříšení a druhému příchodu, který je námi všemi očekáván.

3.4. Stručná charakteristika vánoční tvorby

Byť se ryze vánoční tematika nenachází v díle Bohuslava Reynka v tak hojném počtu jako tematika adventní, lze přesto mluvit o zásadním tématu v kontextu celého jeho tvorby. Narození Spasitele je druhou nejdůležitější událostí liturgického roku pro každého věřícího křesťana katolické konfese a stejně tak důležitou byla i pro Bohuslava Reynka samotného, což se odráží v jeho verších. Jeho odpovědí na působení Ducha svatého v tomto čase jsou básně plné Boží slávy a nádhery, která se neskrývá v nějakém pozemském bohatství, ale chudobě a pokoře malého Spasitele narozeného do prostých jesliček se slámou. Zcela zásadním způsobem potom autor věnuje ve své vánoční tvorbě pozornost domácím zvířatům přítomným u jesliček, a to nejen s odkazem na prorocství v knize Izaiáš, ale i na celé Boží stvoření začleněné do našich životů. Tím klade důraz

na úctu, kterou bychom měli tomuto stvoření věnovat, a to takovou, jakou měl on sám, kdy doslova miloval domácí dobytek a jinou zvířenu, prostou venkovskou krajinu, každý strom či trs trávy.

Spiritualita vánočního období je v básních Bohuslava Reynka stejně naléhavě působící, jako ta adventní. Pod vlivem Ducha svatého vznikly verše, které případného čtenáře velmi přibližují ke Kristu samotnému prostřednictvím poetického ztvárnění jeho narození, jakožto vidění nekonečné slávy Boží, byť svým způsobem chudé, prosté a pokorné.

4. Možnosti použití interpretované poezie v praxi

4.1. Adventní duchovní obnova

Vzhledem k charakteru adventních duchovních obnov, použití Reynkovy básnické tvorby se doslova nabízí. Velmi důležitý bude vždy didaktický vklad samotného exercitátora a jeho specifický přístup k tématu. Přesto se ale dá navrhnout určitý postup, kterým by rekolekce mohly být vedeny.

Pro potřeby těchto obnov se jeví jako důležité všimnout si zásadních adventních témat v autorových básních: čekání, trpělivost, pokora, radost, ticho, chudoba, naděje. Na reflexi těchto témat se poté dá vystavět další postup v dané duchovní obnově. Jako vhodná se jeví i práce s hlubokými symboly, jakými jsou příkladně: tma-světlo, kolébka-dítě, nový začátek nebo tušené utrpení, které lze vždy aplikovat k určitým adventním nedělím, nebo jiným významným dnům.

Jako příklad práce s adventní symbolikou může posloužit výše interpretovaná báseň Rorate (příloha č. 2), v níž lze dobře pracovat se symbolikou barev a jejich vztahem k liturgii a liturgickému období. Bílá barva jako barva světla, nevinnosti a čistoty na jedné straně a barva příchodu zimy či radosti na straně druhé. Dále barva fialová jako barva pokání a kajícího propojená s motivem naděje a příchodu Spasitele v křehkosti. Důraz by měl být kladen i na eucharistické souvislosti.

Své místo by jistě měla mít i tematika propojení adventní doby s tou velikonoční, která je v rámci Reynkovy básnické tvorby snad ještě významnější. Například symbolika jeslí a kříže z básně Kříž je v tomto směru naprosto vzorová.

Výše uvedené souvislosti ve správném postupu prezentované a důsledně propojené s modlitbou a usebráním mohou být dobrým způsobem, jak konat adventní rekolekce, a to s ohledem skutečnost, že umělecké dílo působí a míří na celého člověka ve všech rovinách jeho osobnosti.

4.2. Katecheze a náboženská výchova

4.2.1. Katecheze dospělých

Tuto cílovou skupinu katechizovaných je nutno brát velmi vážně, neboť úkolem každého dospělého věřícího křesťana je svoji víru nejen upevňovat, ale i rozvíjet, k čemuž může katechetická interpretace Reynkova básnického díla velmi pomoci. V cílené katechezi dospělých lze použít básnické a výtvarné Reynkovo dílo i jako celek,

avšak jako nejvhodnější se jeví právě adventní a vánoční období, neboť potenciál tohoto času v kontextu adventní a vánoční poezie zesiluje případné vnímání ze strany katechizovaných. Poezie jako forma katecheze se u dospělých jeví jako velmi vhodná, neboť předpokládá nejen určitou kulturní úroveň katechizovaných, ale i vysokou rozlišovací schopnost a zároveň určitou zralost ve víře, kterou má tato katecheze dále rozvíjet. Všeobecné direktorium pro katechizaci vydané kongregací pro klérus v roce 1997 zmiňuje hned několik kritérií a úkolů ohledně katechizace, přičemž některá zde zmíním v souvislosti právě s katechezí zamýšlenou v této práci:

- vychovávat ke správnému hodnocení společensko-kulturních změn v dnešní společnosti ve světle víry,
- objasňovat náboženské a morální otázky,
- rozvíjet rozumové základy víry.

Všechny tyto úkoly lze při správné formě katecheze dospělých za pomoci poezie Bohuslava Reynka s uspokojivým výsledkem plnit.

Dospělému se pomáhá objevovat, uplatňovat, aktualizovat to, co obdržel přirozeně i skrze milost, ať v církevním společenství, nebo životem v lidské společnosti. Tak bude moci překonávat nebezpečí masovosti a anonymity, které je zvláště časté v některých dnešních společnostech, jež vedou ke ztrátě identity a k znevažování kvalit a duchovního bohatství člověka.⁷¹

4.2.2. Katecheze mládeže

U mládeže je problematika katecheze formou poezie poněkud problematičtější, a to vzhledem k věku a možnostem zaujmout katechezí tuto cílovou skupinu. Velmi důležitý je již samotný přístup ke katechezi: „Proto nesmí být mladí chápáni jen jakožto příjemci katecheze, ale aktivní subjekty, činitelé evangelizace a budovatelé sociální obnovy.“⁷² U mládeže v preadolescentním věku je katecheze poezií jednou z možností, neboť tyto katechizovaní mohou navázat na své literární znalosti z klasické školní docházky, v lepším případě na své znalosti z předchozích katechezí nebo náboženské výuky. V případě adventních a vánočních katechezí se i předpokládá u mládeže v preadolescentním věku určité zaujetí samotným tématem. Úspěch by mohlo přinést

⁷¹ VDK 175.

⁷² VDK 183.

zvýraznění osobní zbožnosti Bohuslava Reynka i jeho důraz na modlitbu a účast na mši svaté, na kterou chodil pěšky šest kilometrů brzy ráno každou neděli.

U mládeže v adolescentním věku je veškerá katechizace velmi problematická, neboť vzhledem ke svému věku prožívají tito mladí lidé často pocity prázdnoty, nudy a tísně. Někdy dokonce chtějí bojovat proti všemu, co je jim předkládáno. V takovém čase je těžké jakkoliv apelovat na jejich duchovní stránku, nikoliv ovšem nemožné. Ryzost, zasněnost a někdy až přímočará jednoduchá zbožnost a spiritualita Reynkových básní má potenciál zapůsobit i na mladého člověka, který se zrovna nachází v emocionálně nestálém období svého života. Může mu ukázat jednoduchou cestu modlitby, pokory a prostoty, která vede k Bohu. Úspěch katecheze v tomto věku závisí však také velmi na postavě samotného katechety.

4.2.3. Metodika užití básní v katechezi

Na začátek je třeba zdůraznit, že metoda i obsah v katechezi musí být, pokud možno, v co největší rovnováze, byť se určitému napětí mezi metodou a obsahem nelze vyhnout: „Autentická katecheze neabsolutizuje ani obsah ani metodu, protože důležité je obojí; jedno bez druhého nemá v katechizaci smysl.“⁷³

V daném případě se tedy jedná o proces, při němž metodou by měl být konkrétní postup poznávání jednotlivých básní se zaměřením na básnickou řeč a řeč symbolů ve verších a obsahem potom konkrétní pravdy víry z těchto veršů vyplývající, které by měly být následně reflektovány pohledem nauky církve, i v kontextu životní situace katechizovaných. Dílčí rozdíly vyplývající z toho, zdali se jedná o katechezi osob dospělých nebo mladistvých tato práce neřeší. V následující části je představen spíše obecnější postup,⁷⁴ přičemž s některými etapami lze konkrétněji pracovat s ohledem na věk katechizovaných:

- 1. etapa: zhodnocení prostředí, kontextů, osob a vztahů katechizovaných,
- 2. etapa: formulace cílů, systemizace obsahu,
- 3. etapa: příprava realizace,
- 4. etapa: samotná realizace,
- 5. etapa: hodnocení.

⁷³ ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, s. 177.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 181.

Co se týká samotné realizace katecheze (etapa č. 4) prostřednictvím konkrétních básní nebo básněmi Bohuslava Reynka, lze volit následující metodiku se zaměřením na slovo. Celá katecheze začne znamením kříže a úvodní vhodně zvolenou modlitbou, která připraví katechizované na dané téma. V následujícím kroku by proběhlo stručné představení osoby básníka a jeho vztahu k víře a církvi. Dále by došlo k přečtení celé básně, konkrétně zvolené vzhledem k tématice katecheze vzešlé z etapy č. 2. Následně by se postoupilo po jednotlivých verších nejprve k hledání a poté k rozboru a reflexi pravd víry s ohledem na symboliku slov a básnickou řeč. V našem případě příkladně třeba symbolika osla a vola ve vánočních básních s ohledem na Písmo, nauku a tradici církve. Důležitosti zde nabývá samotná postava katechety a jeho nejen kulturní a teologické znalosti, ale také organizační a systematizační schopnosti. V závěrečné části by se nad poznanými výsledky vedla hlubší společná debata, kde své místo by měly mít i jednotlivé katechizované osoby s jejich názory. Katecheze by měla být ukončena opět modlitbou a znamením kříže.

4.2.4. Náboženská výchova

Vzhledem k neustálosti a malé systemizaci náboženského vyučování v současnosti je odrazový můstek k autorově poezii v tomto případě slabý. Existuje však vzájemný vztah mezi náboženským vyučováním a katechezí jako takovou, což mu propůjčuje zvláštní charakteristiku.

Především školy katolické rozhodně jsou místem zcela vhodným pro prezentaci textů Bohuslava Reynka. Specifická situace těchto škol nabízí pole velmi žádoucí pro tento způsob výkladu, jak potvrzuje i dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice vydaný Českou biskupskou konferencí v roce 2015:

Úkolem výuky náboženství v katolické škole je zprostředkovat žákům organickým a systematickým způsobem obsah křesťanské víry a identity křesťana a vytvořit jim vhodnou syntézu víry a kultury s cílem přivést je ke svobodnému a zodpovědnému postoji vůči víře a náboženství.⁷⁵

⁷⁵ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České Republice*. Praha: Česká biskupská konference, 2015, čl. 63.

Proto už ze samé podstaty se toto náboženské vyučování jeví jako pole vhodné pro patričnou interpretaci básní Bohuslava Reynka, ať už v době adventní a vánoční, nebo v některých případech i jiné. Neboť takto tematicky podaným způsobem v podobě předložené poezie by mohli mladí lidé ve školách lépe reagovat na Boží Slovo a evangelium v těchto básních skryté a propojit si je s vlastním životem. V současně nastaveném světě lidské kultury a náboženského vyučování takto účelně interpretované básně potom mají potenciál přispět k harmonizaci vnímání evangelia u těchto mladých lidí, což by konkrétně přispělo k žádoucímu efektu zakořenění Božího Slova.

Školní vyučování náboženství vkládá do světa kultury, který si žáci přisvojují prostřednictvím poznatků a hodnot nabízených ostatními předměty, dynamický kvas evangelia a snaží se „zahmout i ostatní aspekty vzdělání a výchovy tak, aby evangelium skutečně proniklo do myšlení žáků při jejich výchově, a aby jejich lidská kultura nabyla harmonické vyrovnanosti ve světle víry“.⁷⁶

V případě klasických škol státních a nekonfesních lze doporučit konkrétní použití poezie (a to obecně platí pro jakoukoliv), která přibližuje žákům danou tematiku více než strohá fakta a obecný suchý výklad. A tak v duchu ekumenického dialogu mohou být zde na tomto poli interpretované texty básní Bohuslava Reynka prezentovány studentům bezkonfesním i jinak konfesně ukotveným.

Co se týká metodického pojetí a didaktického postupu, nabízí se možnost představení těchto básní a rozvinutí jejich významu skrze základní tři principy.⁷⁷

- Princip věrnosti Bohu a člověku,
- Princip inkulturace evangelia,
- Kérygma.

V případě prvního principu by se v interpretaci kladl důraz na věrnost Božího zjevení obsaženou v těchto básních, která by umožnila žákům toto autentické poselství lépe přijmout i integrovat do vlastní zkušenosti s vírou.⁷⁸

V případě druhého principu by se v návaznosti na princip předchozí následně věnovala pozornost hlásání evangelia obsaženého v básních, kde cílem je, aby

⁷⁶ VDK 73.

⁷⁷ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České Republice*, čl. 10, 11, 12.

⁷⁸ *Ibid.*, čl. 10.

se křesťanská víra stala žákům prostřednictvím evangelia kulturou a byla tak jimi plně přijata.⁷⁹

Důraz na kérygma je potom důsledné hlásání principiální zvěsti, která osvětluje a pomáhá žákům správně chápat jakékoliv téma patřící do obsahu víry. Veškerá křesťanská formace by měla obsahovat prohlubování kérygmatu a hlásání spásonosné Boží lásky, aby tato záležitost Boží lásky a iniciativy nebyla podceněna.⁸⁰

⁷⁹ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České Republice*, čl. 11.

⁸⁰ *Ibid.*, čl. 12.

Závěr

Na předchozích stránkách bylo umožněno nahlédnout na básnické dílo československého křesťanského a katolického básníka i výtvarníka Bohuslava Reynka, a to pohledem dvou specifických období liturgického roku církve. Cílem práce bylo hlubší proniknutí do jeho básnického díla zabývajícího se touto tematikou, a to především s důrazem nejen na spiritualitu tohoto období, ale i na osobní spiritualitu autora samotného. Toho bylo dosaženo nejen hlubším rozbořením jeho básnického díla, ale i náhledem do jeho každodenního života, který obsahoval mnohé momenty, jež lze označit bezpochyby za naplněné Duchem svatým.

Pohled do života Bohuslava Reynka rozhodně ukázal, že jeho dílo v sobě skrývá veliký potenciál a přes veškerou dostupnou literaturu i odborné práce na dané téma stále ještě čeká na další objevování a rozkrývání jednotlivých darů v něm obsažených. Samotná osoba básníka pak fascinuje a imponuje prostou, ale zároveň hlubokou, čistou zbožností a nekonečnou důvěrou v Boha, která byla příkladná až rigorózní. Důraz na modlitbu a rozjímání ukazuje na silnou důvěru v Ducha svatého i jeho hojnou přítomnost. I to, jakým způsobem Bohuslav prožíval liturgii církve, ukazuje mnohé. Ze svatých mší odcházel nabitý čistou silou a energií, za chladných a tmavých brzkých rán se často modlil nebo rozjímal, většinou totiž vstával okolo druhé hodiny ranní.

Postupnou interpretací nejvýraznějších básní, které se tematicky zabývají adventem, bylo odhaleno mnoho z myšlenkového i osobního světa Bohuslava Reynka. Autor ve svých básních dokázal poetickým způsobem vykreslit atmosféru venkova a prostých věřících tamtéž, stejně tak však dokázal naléhavě obsáhnout i prvky liturgického roku církve, jakými jsou svátek sv. Mikuláše, adventní roráty, či ztvárnit ve verších naději a radost, které jsou pro dobu adventní typické. Velmi často básně Bohuslava Reynka působí jako modlitba a někdy jsou tak i zamýšleny. Proniknutí do adventní poezie úspěšně prokázalo, že autorovy verše v sobě odkrývají velmi citlivým, ale přesto důrazným způsobem ztvárněné pravdy víry a církve vázané na toto období.

Nejvýraznější básně zabývající se vánočním obdobím ukázaly autorovu hlubokou a precizní znalost Písma, kterou mnohdy obsáhle aplikoval do své poezie. Neochvějně poukazování na pravdy církve a časté vykreslování Boží slávy v podobě narození Krista, které spolupůsobením Ducha svatého vtělil do svých slov, vykazují silný potenciál v možnosti duchovního působení na čtenáře. Bohuslav Reynek však promýšlel

svoji poezii natolik hlubokým způsobem, že v jeho básních bylo možno nalézt i propojení adventu a Vánoc s Velikonocemi, čímž byla zdůrazněna jednota dějin spásy. Průnik do vánoční poezie ukázal velkou reflexi Písma, jehož znalost autor uplatňoval ve svých verších a dokázal v nich tak žádoucím způsobem spojit zásadní poselství ohledně narození Krista vnímané optikou prosté venkovské víry s evangeliem, ale i starozákonní prorockou zvěstí.

Význam těchto zjištění ukázal důležitost básnického díla Bohuslava Reynka nejen pro katolickou církev u nás, ale i kulturu v České republice obecně. Využití tohoto díla se nabízí právě pro svoji uměleckou specifickou, jako jiný způsob, jak vcelku uchopit náboženskou zkušenost. Toto dílo by však především nemělo být zapomenuto, ba naopak: mělo by být více vyzdvihováno a požíváno. Jeho význam a kvalita přesahují mnohá jiná díla s katolickou tematikou a možností rozsáhlého použití a aplikací. Ať už v duchovních obnovách, katechezích, náboženském vyučování nebo i jen k obyčejnému hlásání víry. Zvláště v dnešních časech pro katolickou víru i víru obecně velmi těžkých je dílo Bohuslava Reynka doslova pokladem, který je možno vždy znovu objevit a rozzářit.

Metodika práce, tedy postupné pronikání do jednotlivých básní deduktivní metodou, kdy jednotlivé pravdy víry a části liturgického roku byly směrem od jeho začátku v podobě adventu aplikovány na jednotlivé básně, se ukázala jako vhodná. Díky její přehlednosti i snadné systemizaci bylo včlenění zamýšlené nosné tematiky do této práce bezproblémové. Vzhledem k nutnému rozsahu práce bylo však zapotřebí přistoupit k mírné redukci na nejvýraznější básně obsahující danou tematiku.

Specifická hodnota této práce potom tkví v tom, že je první takto zpracovanou odbornou prací, která se zabývá podrobně především adventní a vánoční poezií Bohuslava Reynka z pohledu liturgického roku a víry církve. Navazuje tak na mnohé dříve vydané monografie a životopisy zabývající se osobou a životem autora, i na jiné odborné práce, které se zabývaly poezií Bohuslava Reynka z jiného pohledu.

Tato práce byla vedena se zaměřením pouze na básnické dílo, ale do spirituality adventu i vánočního období lze proniknout i za pomoci reflexe výtvarného díla Bohuslava Reynka. Malby, grafiky, ale i jiná výtvarná díla vykazují podobné znaky i kvality a možnosti použití jako dílo básnické, což značně navyšuje potenciál pro další rozšiřování práce.

Seznam použitých zkratk

- 1K První list Korintským
- Ex Druhá kniha Mojžíšova (Exodus)
- Iz Izajáš
- J Evangelium podle Jana
- KKC Katechismus katolické církve
- L Evangelium podle Lukáše
- Mt Evangelium podle Matouše
- VDK Všeobecné direktorium pro katechizaci

Seznam použité literatury

Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 16. vydání (7. opravené vydání). Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-82-0.

Primární literatura

HALASOVÁ, Dagmar. *Bohuslav Reynek*. Brno: Petrov, 1992. ISBN 80-85247-24-0.

REYNEK, Bohuslav. *Básnické spisy*. 2. vydání. Zlín: Petrkov, Archa, 2009. ISBN 978-80-901926-5-2.

REYNEK, Daniel – REYNEK, Jiří. *Rozhovor Aleše Palána: kdo chodí tmami*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2012. ISBN 978-80-87595-13-8.

ŠERÝCH, Jiří – MED, Jaroslav. *Bohuslav Reynek: Korespondence*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-1861-6.

TUČKOVÁ, Lucie. *Suzanne Renaud*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-353-9.

VEČERKOVÁ, Eva – FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce: v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-006-0.

Sekundární literatura

ADAM, Adolf. *Liturgický rok: historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-269-1.

ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-382-6.

DE FIORES, Stefano – GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9.

JUDÁK, Viliam. *Na minutu s Viliamem Judákem: Adventní a vánoční zamyšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7195-136-0.

RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-934-8.

STEINOVÁ, Edita. *Vánoční tajemství*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2017. ISBN 978-80-7566-030-5.

VOPŘADA, David. *Svatý Augustin: Vánoční promluvy*. Praha: Krystal OP, 2015. ISBN 978-80-87183-83-0.

Dokumenty magisteria

ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České Republice*. Praha: Česká biskupská konference, 2015.

KATOLICKÁ CÍRKEV – *Katechismus katolické církve*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-473-3.

KONGREGACE PRO KLÉRUS – *Všeobecné direktorium pro katechizaci*. Praha: sekretariát České biskupské konference, 1998.

Články v odborných časopisech

KOPEČEK, Pavel. Liturgické texty adventu. *Studia theologica*, 2004, ročník 6., č. 4.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Advent (Setba samot)
- Příloha č. 2 Rorate... (Setba samot)
- Příloha č. 3 Tajemná neděle (Sníh na zápraží)
- Příloha č. 4 Advent (Rybí šupiny)
- Příloha č. 5 Cestou v adventě (Pietà)
- Příloha č. 6 Advent u nás (Sníh na zápraží)
- Příloha č. 7 Sen (Rybí šupiny)
- Příloha č. 8 Mana (Mráz v okně)
- Příloha č. 9 Štědrý den (Sníh na zápraží)
- Příloha č. 10 Cesta do Betléma (Smutek Země)
- Příloha č. 11 Mráz v okně (Mráz v okně)
- Příloha č. 12 Koleda (Žízně)
- Příloha č. 13 Klanění svatých tří Králů (Rybí šupiny)
- Příloha č. 14 Útěk do Egypta (Pietà)
- Příloha č. 15 Kříž (Mráz v okně)

Příloha č. 1 Advent (Setba samot)

I

Minula noc, ale ještě
tma se choulí šedivá.
Klekání na roucho deště
Ave stříbrem vyšívá.

Mrtví domu naslouchají,
živí sotva procitli.
V duši živých, v mrtvých taji
zrno klíčí, slupka tlí.

Oděn *Ave* stříbrnými
utichá déšť jako dým.
Chystá sněhy, svatost zimy,
bílou cestou přichozím.

II

Za humny jsou stehlíci
nachem ve chlad vetkáni.
Úzkost kosů v štěpnici
zavolala do strání.

Vítr ulehá si v tmách
do koutů a do dvorů,
vyhledává plot a práh,
mdlých a bědných oporu.

Prostře na práh první sních,
plachý pozdrav anděla,
kouzlo duše, povzdech lích,
podušku snů pod čela.

Nasype sních na rovy,
prahy věčných příbytků.
Zavolá květ nachový,
rez na chlévů omítku.

Vyraší květ na lysé
stáje zdi a na sluji,
aby zastavili se
Ti, již v mdlobách putují.

III

Sněhu sadaři a tich,
andělé, z mlh zářice,
zakládají na kopcích
zahrady a vinice.

V stříbře raší zahrady
barvy holubů a vran.
V bílé zemi bez vady
očekává samot stan.

Jde tam stesk, a zhrdl vším,
dojít, dojít dejte mu,
stezky mezi ořeším
obrácené k Betlému,

Stezky vinoucí se v sních,
úponky na země zdech,
zamlžené v pahorcích
jako na skle vzdech a vzdech.

Ruka v okně kreslí si,
do sněhu a do dechu,
skal a věží obrysy,
hvězdu Mágů nad střechu.

Příloha č. 2 Rorate... (Setba samot)

Rzivou tvář si kočka hladí
bílou tlapkou. Stříbro hadí,
ohebné a hebké, v tváři
zlaté svíjí se a září.
Kočka barvy listopadu,
kočka barvy zimních sadů,
šedá, ryšavá a bílá,
samoty mé plachá víla,
přede, do očí mi hledí.
Svítí mnohou odpovědí
oči naše... Zima snová
bílá, advent fialová
snění. Tichá jizba hřeje.
Vchází veliká naděje
vánoční; a podobá se
v éterné a křehké kráse
dechu Zvířat dvou ve Sluji,
mze, v níž vločky poletují,
jíní, které v jehel jase
jako bílým rouchem chrání
ty, již na loži čekání
nazí trnou, uondaní...

Příloha č. 3 Tajemná neděle (Sníh na zápraží)

Tajemná neděle
jde váhavě a plaše,
úzkostem ustele
v koutě na dvoře našem,
až přejdou andělé
se svatým Mikulášem.

Až přejdou z dálavy
po hrbolatém kraji,
chvilku se zastaví
v kuchyni nebo v stáji,
led bédám pod hlavy
a pokoj zanechají.

Příloha č. 4 Advent (Rybí šupiny)

Jest jasný den prosincový, potok na lukách je zamrzlý u břehů a prostředkem proudí, Sázava taktéž. Země jest zmrzla a přikryta popraškem sněhu, den jest bílý jako svatý Mikuláš, vrátný Vánoc. Vrabci na dvoře skáčí až u síně, na zahradě pod okny v jasmínech a v brslenu sýkorky jsou celé dni, někdy taky k nim přiletí spanilí rudí hejlové; a hlouběji u zdi ve smrcích veverka olupují šišky, není jich viděti, ale slupky tajemně se snášejí s ševelením. A mnoho ještě podobných krásných věcí se děje, ale slova jsou příliš střízliva a malba nebo kresba jsou příliš logicky, aby se to povědělo. Sním tedy o tom, kdyby v některém klášteře při moři nebo v lesích žila pokorná sestra Poezie: ta by ušila širý, bělostný háv z atlasu svatému Mikuláši, a na tom hedvábím prudkých a hlubokých i křehkých barev celý rok by vyšívala všechny ty ptáčky a stromy, koroptve oklovávající vrcholky trav čnějících ze sněhu, bažanty na poli za pasekou a vody a led a rákosí a ryby a vše, nač by zimního se rozpomínala ze svého rodného kraje i o čem slýchala vyprávěti. – Také by mu potom vyšila mitru, nad čelem by bylo Narození Páně, nad týlem strom Poznání s Hadem a Evou. Takto oděn svatý Mikuláš by stál v branách Vánoc a vpouštěl by v jich Pokoj lidi dobré vůle – ty, kteří by opravdově řekli: *jsem hříšník*, a sklonivše se políbili křížek na jeho štole.

Příloha č. 5 Cestou v adventě (Pietà)

Nad silnicí vrána kráká.
Bratr mráz mi ruku svírá.
Srdci připomněl skřek ptáka,
že je dovršena míra.

Pasekám už rudá křídla
poklesla a došuměla.
Ve vodě, jež čirá stydla,
nezrcadlí se stád čela.

Ohně v dušičkovém přítmí
byly na hřibovy sváty.
Obrátily se v cest rytmy,
sbíhají se na roráty.

Z knihy křovin čte si straka.
Vábí les, mlýn probouzí se.
Betlém kyne na žebráka:
jíním bílé kopce lysé.

Domov čeká. Stromy holé,
dvůr a věrná zeď se dívá.
Čeká sláma ve stodole,
vody džbán a chleba skýva.

Uvítá nás dětská stěna.
Vzpomínky ji oblehají.
Pohled v pole zasněžená
dveřmi v zadýchané stáji.

Příloha č. 6 Advent u nás (Sníh na zápraží)

Zima jde, záhadná vrátná,
na kamenný práh síně,
lem lesa, na jeskyně
prostírá plátna.

Na stoly staví květ stínu
a lampy kvítek žhavý,
jenž září do dálavy,
zve na hostinu

snů, jimž jak věků kniha
pole se otvírají.
Vítr, jenž radost rád tají,
s povzdechem desky zdvihá.

Mraky se vysypaly,
vážná se vylila záře
na vozy, na trakaře
a na žaly.

Zima jde do Betléma,
kadidla, myrhy a zlata,
buchet a beránků nemá,
s plenami chvátá.

Průvodce nemá ni svědka,
sama se nakloní k Dítku.
Kdo se s ní na cestě setká,
uzří jen jíní a snítku.

Příloha č. 7 Sen (Rybí šupiny)

Pročítám v časném jitře zimním, a hle, nejsem ve svém lůžku ani ve své jizbě, ale jsem venku, v řídké a tichoucké atmosféře, a všecko jest v nových a lhostejných dimenzích. Jsem přikryt lesem, celým borovým lesem zasněženým, přikryt mechem, borůvkám a vřesovím a prstí, a nade mnou se spájejí koruny stromů jako skvělý a temný baldachýn na vonných sloupech, a jest pošíť a sloupy posázeny živými, zelenými perlami sýkorek. A jest ve všem mnoho velebnosti a pokoje a doufání, jest právě advent a půjdou tudy zanedlouho Pastýři do Betléma, potmě, aby ve dne jim zbytečně nebylo spíláno bláznů. Víím, že půjdou mimo mne, a pošlu po nich svoji úzkost Ježíškovi, od nich ji snad přijme. Potom pojedou tři Králové třpytní v červáncích, dobře si prohlédnu též velblouda, dlouho již jsem žádného neviděl, a z duše miluji všechny bloudy... Moje toužení jsou čím dál dětinnější, stále obléván blahem, ale znenáhla již nespočívám v zemi pod baldachýnem, a houpu se jako v kolébce nebo v náručí, a koruny borovic se sklánějí nade mnou vousatou Tváří Boha Otce – ne nějak jasnou a hmotnou, ale tajemně a slastně se kreslící, rozeznatelnou asi jako v úpončí a listech zamrzlých oken -, a probírám se, podoben hladovému mrzáku bez zubů a bez prstů, který má skývu tvrdého chleba v kabátě...

Příloha č. 8 Mana (Mráz v okně)

Pokoj s námi.
Nic nemám, jen čekání manu
si sbírám v stínu adventních stanů.
Jdu pustinami.

Neboj se bídy, blázne,
snad hvězda ti uváže
v pavučí ptačího letu
a dáš ji Jezulátku.

Snad slunce si upletu
z jeslí slámy
a oději Boží Matku.

Snad sněžní a šedí
mraků medvědi
pravdu povědí
a pohádku.

Snad kvočna křovin vysedí
veliké vejce lunny,
jež se jí mezi křídly blýská,
vyvede na strniska
ohnivé kuře.

Věř nevěř můře.
Jdeme do Betléma.
Nikdo nic nemá,
už nebude hůře.

Mamon nás neomámí.
Pokoj s námi.

Příloha č. 9 Štědrý den (Sníh na zápraží)

Milo je v slámě a na seně.

Ve vůni zimy a jeseně
sny vracejí se ztraceně,
rozhlížejí se zmateně.

Slunce se v mlhách mihotá,
jehňátko vyšedší z života,
blahoslavená mrákota.

Adventu posvátná krajina
barvu má chleba a vína,
trpěti přestává, těšit se začíná.

Slunce jí na zdi a na střechy
jablka kreslí a ořechy,
zátiší útěchy.

Maluje dary, jež chudí donesli,
dva dýchající u jeslí,

a komu pokorně kreslí
tu černou loďku i s vesly?

Příloha č. 10 Cesta do Betléma (Smutek Země)

Má Paní, podivně byla jsi na pouti
s Josefem; nikde vás nechtěli přijmouti,

a tys již, tak těžká, nemohla dále...
Skryla vás posléze tmavá stáj v skále

(vlahý chléve, dýšící senem, slamou povystlaný,
útulku útulný oslat, ovec, Josefa i Panny,

a nad ním rozpjatá obloho tmavá, hvězd plničká,
zda se má uštvaná duše brzy vás nedočká?) –

a tys tam Boha porodila, sladce světu skryta.
Ó jaká chvíle, vroucné tichosti sytá,

chvíle, jež hřává snad v srdcích nehněvným tvorům,
kuřatům, vrabcům, veselým myškám; oslu a volu,

již na vás se dívali, na Boha dýchali
- ó Paní, dočes uchýlila se k nim do skály –

a dívali se velikýma očima a dýchali ústy velikými
na Ježíška vlaze, mileji než kadidlové dýmy.

Porodilas do slámy a sena Pastýře Krále.
Porodila jsi ho v dobré, skryté skále...

Rodičko Boží, ustrň se, cestou již nemohu dále...

Příloha č. 11 Mráz v okně (Mráz v okně)

Záclony tajemné
na okna mráz nám věsí,
do nitek rozemne
pravůně a pralesy
a zima tká je
v snů pouště a háje,
liány, jmelí,
laně, gazely,
ptáky a hady,
proroků brady,
věže a vinohrady,
hrozny na lůně lunny,
světél struny:
od sluncí, zastřených básní,
pokoje píseň zazní,
z dávna a nesměle
ozvou se andělé.

Nadechlé struny z jíní
sahají k oknu mému
od hvězdy nad jeskyní.
Šeptají o Betlému,
záchvěvy kopců znějí,
nápěvy koled kreslí
znamení do závějí
až k slámě jeslí.

Poutníci dary snesli,
jehňátka leží tam tklivá,
kozlíku ježí se hřívá,
hrdlička zpívá
o růži znělku.

(Ta smyčka odjakživa
hrozí hrdélku.)
Kohoutů hřebeny,
šarlat rozzářený,
klikatý, rohatý
kruh metá na stěny,
pastýřům na paty.
Vůl k Synu člověka
stenaje pokleká,
stín se shýbá,
šupinatá ryba,
tma, s kterou jiskry vpluly,
k jeslím se tulí.

A oslík kleká
k Synu člověka,
po zahýkání
jak oblak slunci se klaní,
dýchá jak chleba patka
teplá a sladká.
Zdaleka, s darů tíží,
v slávě a spěchu
Mudrci se blíží.
Kdo zdvihne střechu,
by vešli velbloudi a sloni,
přívody koní
k nám do světnice?

Skleněné kouzelnice,
tabulky v okně stříbřité,
co skrýváte, co vidíte?
Přelude zakletý do stěny,
oázo s vratkými kořeny
vykvetlá na útěchu
jen z vláhy našich vzdechů,
když ve snu dýcháme
(sen vždycky nezklame)
neb, bdíce u kamen,
hledíme na plamen,
hledíme nad plameny
strom smrti rozvětvený.

Příloha č. 12 Koleda (Žízně)

V stáj jsem přiběhl k Ježíšovi, druhé božské Osobě,
na slámě dříme v jeslích, v stínu volově a oslově.

Osel i vůl dobrý sladkou a svatou jsou mu stráží,
těly hřejí ho a dech jich na zkřehlém se tílku sráží:

Dýše naň vůl, a vidím jeho veliký jazyk bělavě růžový;
děťátko trochu zahřáv, aby on zas dýchal, praví oslovi.

A tak ji na počátku žádá sobě Vykupitel nejslabších pomoci,
neb moudří a mocní a pyšní spí, a nebudou vstávat do noci,

by uviděli hvězdu jakousi a v chlévě kdes děcko nahé zpola,
jež jesle má místo kolébky a chůvami osla a vola;

jakýpak král, jenž na slámě pláče v jeslích anebo v korýtku
a dýchati na sebe dává nerozumnému dobytku. –

I proto srdce jejich neobtěžkají ni Jeho pokojem, ni Panny
věrností, ni pokorou Josefa pěstouna,
srdce jejich navěky třásti se budou zimou a prázdnotou jak na
mrazu ovce bez rouna.

Vám ale, hovádka dobrá, milost preveliká byla darována,
s Marií Pannou a s Josefem svatým prvá uvítala jste svého Pána.

Dříve než na pastýře padl Andělů hořící stín,
zřela jste Ježíše v slámě jak zrněčko zlaté, kvetl vám úsměv Mariin;

dříve než Králové Východní donesli dary kadidla, myrhy a zlata,
bušila u něho srdce vaše těžká a veliká, tajemně rozehráta.

I přiběhl jsem k vám, vím, že bližšího místa u jeslí není,
a pláče tisknu se na vás (trávníkem jste jako pahrbkové navonění)

a v oči vaše vlhké dobrotou obracím oči své prosebné:
až zahřejete Ježíška, mne také zahřejte, i mne!

Příloha č. 13 Klanění svatých tří Králů (Rybí šupiny)

Sotva jest na světě obrázek spanilejší než skupina svatých tří Králův u Jesliček, z nichž jeden jest bílý, druhý snědý, třetí černý, dva s dlouhými bradami a třetí bez vousů, všichni v rouchách drahými kameny posetých, a klečí v chlévě na slámě kol Robátka a svaté Panny mezi volem a oslem, se svatým Josefem v pozdálce, který neví dobře, co se to děje, ale jest pln radosti čistého a hlubokého snivce. A jsou zde rozloženy dary, zlato, kadidlo a myrha, a jest zde osm srdcí, a každé jinak zpívá oslavujíc Otce, osm rozmanitých ptáčat hlaholí hájem pokoje. A háj pokoje se rdí ranními červánky a srdce Ježíškovo zpívá v stromě nejvyšším, a je to marhaník muk; zatím však nikdo o tom neví, a píseň srdce Ježíškova nic o tom nepraví, ale chválí Ducha, z kterého byl počat, mléko Panny Marie a Josefovu prostotu a útrpnost hovádek a víru, naději a lásku Králů Mudrců. A tato píseň je tak slastná, že Kůrové andělští se shlukli kol jeskyně v přemocnou, průhlednou a rozvětvenou věž, aby píseň nepronikla k ostatním lidem, poněvadž by potom příliš mnozí umírali tesknotou.

Příloha č. 14 Útěk do Egypta (Pietà)

Do mlhy se úsvit halí,
krajina je zimomřivá.
Jako dlaň, již oběť vzali,
nahých naději strom vzývá.

Domov jiné hřeje v dáli.
Hostinný kraj ztracen v šedi.
Duše zrcadlo dech kalí:
oči tesknoty v ně hledí.

Skloněná tvář, vážná, vlídná,
beze slova půjde s nimi.
Ozvěnou kraj zvoní, stydna.
Stín jde za opuštěnými.

Jezulátko utajiti
v závoji chce Boží matka.
Okna osamělá svítí.
Krvácejí Nemluvňátka.

Příloha č. 15 Kříž (Mráz v okně)

Hle, kostra z jeslí,
už není slámy,
ven jesle vynesli,
kříž sám je s námi.

Zbyla jen holá
se hřeby břevna,
bez osla, vola,
kříž, bída zjevná.

Noc bez andělů,
den bez koledy,
ran křídla tělu:
kam vzlétnou bědy,

kdy naposledy?